

VIGILIA

VII. ÉVFOLYAM
1941 AUGUSZTUS

TARTALOM:

A MAGYAR KÖZÉPKOR KÖLTÉSZETE:

SZENT GELLÉRT PÜSPÖK VÉRTANÚRÓL. (XIII. század.)

SZENT ISTVÁN KIRÁLYRÓL ÉS SZENT IMRE MAGYAR HERCEGRÓL.

(zsoltoszmarszletek a XIV. századból.)

A BOLDOGSÁGOS SZÜZ DICSÉRETE. (Magyarországi sequentiák. XV. század.)

KÁLLAY MIKLÓS: Katolikus irodalmunk fővonalai

GUILLAUME DE MACHAUT: Hódolat (vers)

VÁNDORYNÉ KÖVÉR ILONA: A Kalevala nőalakjai

CHAMISSO: Boncourt vára (vers)

MIGUEL DE UNAMUNO: Szépség, Minden elmúlik, Isten kezei között (versek)

ION PILLAT: A hálót, A költőt (versek)

MÁNDY IVÁN: Vakáció

FODOR JÓZSEF: Erdők (vers)

JANKOVICH FERENC: Véres ködök, Mulandóság (versek)

JOHANNES FIDANZA BONAVENTURA: Az élet fája (vers)

IJJAS ANTAL: Külvárosi éjszaka (regény)

FIATAL KÖLTŐK: (Hegedűs Zoltán, Holló Ernő, Cserei Szász László, Végh György versek)

LÁTSZAT ÉS VALÓSÁG:

DEMÉNY JÁNOS: Az új magyar zene útja Japánban.

KÖNYVEK

HAJDÓK JÁNOS S. J.: Két ember képe. Nyisztor Zoltán: Bangha Béla élete és műve. Zakar András: Tihamér püspök élete, ahogyan kortársai látták. — LOVASS

GYULA: Tamási Áron: Rózsafa. Thurzó Gábor: A tintahal. — DÉCHY LIANE: Halácsi Dezső: A béke szentjének nyomdokain.

SZERKESZTI:

MÉCS LÁSZLÓ ÉS POSSONYI LÁSZLÓ

VIGILIA

MUNKABIZOTTSÁG:

HARSÁNYI LAJOS, SIK SÁNDOR
ARADI ZSOLT, HORVÁTH BÉLA, IJJAS ANTAL, JUST BÉLA

FŐSZERKESZTŐ:

MÉCS LÁSZLÓ

FELELŐS SZERKESZTŐ:

POSSONYI LÁSZLÓ

Megjelenik havonta 1-én, évi 500 oldal terjedelemben

Előfizetési ára egy évre belföldön 10 pengő, félévre 5 pengő. Külföldre:
Romániában 400 lei, Szlovákiában 60 korona, egyéb külföldön 12 pengő.

Vállalatoknak
évi előfizetési díj 40 pengő.

Egyes szám ára 1 pengő.

Főbizományos: Athenaeum könyvesboltja, Budapest, VII., Erzsébet-körút 7.

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, IV., Kecskeméti-utca 2.
Telefonszám: 38—44—10. Postatakarékpénztári csekszámla száma: 20.668.

Minden cikkért szerzője felelős

Kéziratokat nem adunk vissza

A VIGILIA példányonként kap-
ható minden könyvesboltban
és az Ibusz pavillonokban.

MAGYARORSZÁGI LATIN VERSEK

SZENT GELLÉRT PÜSPÖK VÉRTANURÓL.

— *Antifóna a 13. századbeli Pálosrendi breviáriumból.* —

Nemzedékről nemzedékre irgalmasságot cselekszik az Úr;
kivezette Ábrahámot a káldeusok városából
s a föld távoli határaiból elhívta Szent Gellértet,
hogy zarándok legyen földünkön s jövevény.
Mert igaz hazája néki az Eg; a szentek társa, Isten házanépe ő,
Isten onnan adta pártfogóul nekünk,
közbenjáróul méltatta mindétiglen
az üdvözültekért és minden hívekért
most és mindörökre.

SZENT ISTVÁN KIRÁLYRÓL.

Zsolozsmarészlet a 14. századból.

VECSERNYÉRE.

Félkar:

Ó, hitvalló István király,
tehozzád néped hangja száll,
kérd Krisztust, hogy legyen velünk,
ki szent hitét hoztad nekünk...

IMÁRA HIVÁS.

Esengjünk a Főkirályhoz, akit mindünk szava áld,
ki mennyekben koronázta meg Istvánt, a szent királyt!

ÉJJELI AJTATOSSÁG.

Félkar:

Ime, itt a tisztes ünnep,
Szent Istvánnak napja már,
melyet méltó, hogy megülnek,
bár az évek száza jár.

Kinek István király által
megváltásban része lett
s járhat szentek csapatával:
Örvendezzék módfelett!...

Karválasz:

Midőn hajdan égbe szállott
üdvösségünk Mestere
s övéinek — dús ajándok! —
a Szentlelket küldte le,

dicső híve, tizenkettő,
járdalt minden tájon át,
nemzeteket megmentendő,
hintik szét az Úr szavát.

Együtt:

Az apostolok igéje minden tájra kiszáll
és a földkerekség határáig elhat szózatuk!

Karvadász:

Örvendett hát minden tájék,
mert pátrónus jut nekik,
drága lón e szent ajándék,
hálálkodott mindenik.

Csak a pannon nép körébe
az Ige nem költözött,
útját tévelygésben mérte
e világi baj között...

Halál árnya hullott rája,
úgy tévelygett ez a nép
s megszerette vak módjára
homályának éjjelét.

Jutott neki mégis végre
üdvösséget hirdető,
eljött hozzá, bárha késve,
annál nagyobb jót tesz ő.

Együtt:

Ritkán jött ily istenadta bölcsbeszédű erre még;
kiváló nagy adománnyal küldötte el őt az Ég!

VIRRADATI AJTATOSSÁG.

Félkar:

Pannonia boldog ország,
mindenek ezt méltán mondják.
Tanítója nem lett bárki,
az alnépnek gyermeke,
királya jött prédikálni
s apostolként szólt vele.

Lám, Atilla királykodván
a magyarok nemzetén,
tág a féke, zsarnok módján,
hitetlen volt, bösz, kemény.

De már István király alatt

a babona pusztul itt,
elveti a bálványokat
s felépül a tiszta hit.

Őelőtte, lám, a magyart
veszni hagyta már az Úr,
adni néki kit sem akart
vándor prédikátorul.

Kegyét aztán küldi méltán
e szent által osztja szét,
öröksége lett az Ég is,
oda hívja nemzetét...

HAJNALI AJTATOSSÁG.

Félkar:

Vad oroszlánt a szent ember
juhakolba elvezet,
dúlni már a párduc sem mer
s a karámban kap helyet.

Szép szelíden, vagy csatázva
kerget, ígér, csalogat
a krisztusi megváltásra
jókat, balgát, rosszakat.

Ha másféle apostolra
hajlott volna ez a nép,
más apostolt küldött volna
bizony hozzá a nagy Ég.

De mert nyakas, bátor nemzet,
vakmerőek népei,
férfi légyen, hősi, edzett,
ki malasztot hoz neki.

Oroszlánnal Sámson állt ki
és győzött a vad felett:

A magyarnak prédikálni
vitéz király kellett.

Mézet rejtett az oroszlán,
édes torkát tárva ki:
Zendülnek a magyar ajkán
édes áldás hangjai...

Karvadász:

Szent király volt, nemes ágból,
de hite még nemesebb.
Kegyessége nő és lángol
és remélni nem feled.

Nem tekintvén földi korra,
bevégezve életét,
Úr Jézusnak ajánlotta
dicsőséges szellemét.

Angyalok közt száll az égig,
útja oda felvezet

s kormányozza örökétig
odafenn a szenteket.

Együtt:

Búja kél a jó magyarnak,
hogy királya porhalom,
de a' szentek fenn vigadnak
üdvözült új társukon.

Karválasz:

Méltó lettél e királyhoz,

ó, Fehérvár, fel, vigadj!
Dicsősége rád sugároz,
benned híre, dísze nagy.

Boldog lettél, mert tebenned
nyugszik, ím, a szent halott,
hogy e kincset érdemelted
s magát hagyta néked ott.

Együtt:

Dicséretet mondanak
néked, Isten városa!...

A MÁSODIK VECSENYEI MAGASZTALÁSRA.

Ó, szentséges István király,
magyarok közt apostolkodál;
lelkünk napról napra talál

jelet, virtust, mit te adál.
Hozzád imánk esengve száll:
Minden bajtól oltalmazál!...

MAGYARORSZÁG SZENT PATRÓNUSAIHOZ

Az esztergomi kanonokok mértékre írott antifónája. 14. század.

Ó, mártir Albert püspök, mi atyánk, te dicső szent,
szolgáid rendjét meg ne tagadd sohasem!
Tiszta, világos szó zendül hozzád dalainkban,
mindéig fegyelem, béke lakik mivelünk:
Itt neked állandó karban csendül fel az ének,
áldunk és hozzád szárnyal esengve imánk.
Szolgáid kegyesen víg ünnepet ülnek előtted,
éjszaka és nappal zengve dicséretedet.

Isteni Szent István, jámbor fejedelmi apostol;
Imre, nemes herceg, szűzi erényű, jeles;
és te király, László, jöjj népednek segedelműl:
Általatok jussunk szent egek ormaira!

Ahítatos szívvel Hozzád küldjük szavainkat,
Krisztus, hallgasd meg hódolatunkat, imánkat!

SZENT IMRE MAGYAR HERCEGRŐL

Zsolozsmarészlet. — 14. század.

Félkar:

Vigyáz mindig, sose vét,
őszinte szavával,
győzi a test ingerét
szűzessége által.

Az Űristen virtusán
örvendezik Imre:
Szűz volt, társa szűzleány
s léptek szűzi frigyre.

Igy a keze szennytelen
és a szíve tiszta.
Üdv kelyhét most odafenn
szentek között issza.

Karválasz:

Itéletet mond a pápa
bűnéért egy űr felett:

Vezeklésül a testére
súlyos páncélt köttetett;
zarándokként világszerte
rőjjon minden szent helyet,
amíg meg nem lágyul rajta
az isteni szeretet.

Együtt:

Ha szétmállnak a vasnántok,
jeladása az lesz itt,
hogy az Isten megbocsájtott
s eltörölte bűneit.

Karváltás:

Kóros lelke írt találjon,

a lábai futtanak
nyögdel és a két szeméből
folydogál a könnyvpatak,
lelkét nyomja bűne súlya,
testét békók, bús vasak;
enyhülésre sehol sem lel,
egyre űzi a harag.

Együtt:

Végre Imre hitvallónak
szentséges szent érdeme
róla bűnét s büntetését
irgalommal mosta le...

A BOLDOGSÁGOS SZŰZ DICSÉRETE

Magyarországi sequentiák a 15. századból.

1.

Harmatoznak, lám, a mennyek,
ködfelhők is gyülekeznek.
gyülekeznek, leperegnek
szűz ölébe, Mária!

Minő újság, mily csodálat,
csillagból, im, napfény támad:
Ki nem ismert férfi-ágyat,
Királyt szült Szűz Mária!

Irgalmas Szűz, menedékünk,
méltán akit mind dicsérünk,
szent Fiadnak szólj miértünk,
szálljon Hozzá hő ima!

Gyatra testünk amit vétett,
bocsássa meg azt Teérted
s térhessünk majd égbe Véled,
ha már bennünk nincs hiba!
Amen.

2.

Magasztalnak az egek,
irgalomnak Anyja vagy,
Mária!

A sanyargók esdenek
lent, akiknek kínja nagy:
Mária!

Halld sírásunk, halld a hangunk,
szólj Fiadnak miértünk,
Mária!
hogy fényben lakozhassunk,
ha megteszed, mit kérünk,
Mária!

3.

Jessze-törzsök vesszeje,
kikeletkor kikele:
Üdvösség-hirdető.

Ifjú rózsza, illatos,
nincs hibája, harmatos:
Hibákat elmos ő.

Kútő lett a szűzi ől,
életforrás ott ömöl,
újjászül szent vize.

Királyi szék, tündöklő,
ahová a Teremtő
Egy-Fiát teszi le.

Illatozó palota,
mit csodás kéz alkota,
a fő-fő Mesteré.

Test-ruhába öltözött,
Krisztus élt e fal között
s főpapként szentelé.

4.

Üdvösségnek létoka,
üdvösséget termő,
tenger fényes csillaga,
nemzeteket mentő!

Domboldalon lilium.
ő páratlan Szűz, te:
Ki ártatlan hajadon
s Isten Fiát szülte.

Üdv, te rózsza,
üdv hozója,
rét virága,
ragyogó fa,
Jessze nemes ága!

Vigadj, kulcsa
a mennyeknek,
kitől földek
fényeskednek,
dicső anya, drága!

Üdv tenéked, édes emlék,
élet kútja,
váltság útja,
égi király fészke!

Csillagos gyermek,
érte követnek,
Isten Fiát szülvén,
szűz és anya lész te!

Ó, Nagyasszony, édes, szende:
Add, ne legyen lelkünk veszte
e sok földi galiba.

Hadd virradjon ránk új Élet
fent Fiaddal és Tevéled,
Égbe vigy, ó Mária!

Amen.

5.

Krisztus anyja, örvendezzél!
Ami által anya lettél,
Gábor mondta ige volt.

Malasztodban vigadozzál,
tisztaságos liliomszál,
ki szült s nem volt rajta folt.

Örvendezzél, félre bánat!
Fiad, íme, már feltámadt,
kit sirattál, mert megholt.

Vigadozzál: Magad látod,
hogy Krisztus a mennybe szállott
s befogadja égi bolt.

Örvendezzél: Mégy utána
a mennyei palotára,
dicsőséged ott honolt.

Adja Fiad, vigasággal
mi is oda szálljunk által,
honnan semmi el nem old!
Alleluja!

Latinból: *Geréb László.*

KÁLLAY MIKLÓS:

KATOLIKUS IRODALMUNK FŐVONALAI*

A katolikum egyetemességet jelent, a katolikus irodalmat tehát már ezért sem lehet kikapcsolni az egyetemes irodalomból. Mint általában minden irodalom, úgy a katolikus irodalom is benne van azoknak a nagy áramlatoknak a sodrában, amelyek az irodalmi jelenségeket létrehozzák, kormányozzák, irányítják. A költők születnek, de beleszületnek bizonyos korba, amelytől nem egészen függetlenek. Lángszellemek odáig nőhetnek, hogy maguk is lökést, irányítást adhatnak koruknak, de míg idáig nőnek, koruk emlőit szívják, annak az éghajlatnak verőfényét élvezik vagy zimankóját szenvedik, amely neveli őket. A magyar katolikus irodalmat is csak úgy szemlélhetjük helyes megítéléssel, ha az egész európai katolikus irodalom áramkörébe kapcsoljuk be s ezen keresztül az egész egyetemes irodalomba. A következőkben tehát legalább is mindig európai viszonylatban akarom tárgyalni és értékelni a magyar katolikus irodalmat, kapcsolatba hozva jelenségeit az egyetemes európai irodalom fejlődésével. Értékelni is ezen a szinten szeretném és a fiatal magyar katolikus irodalomnak egyik legnagyobb és legmegbecsülőbb elismerése, hogy lehet ezen a szinten értékelni. Nem bocsátkozom tehát bele apróbb részletekbe, az általános irányvonalakat szeretném meghúzni és megmutatni katolikus irodalmunk törekvéseit, eddig elért eredményeit, várható, esetleg kívánatos fejlődését és távlatait.

Már időm sem engedi meg, hogy teljességre törekedjem. A magyar katolikus irodalom — hála Istennek — ma már olyan terebélyes fa, annyi ága, olyan gazdag virágzása, olyan sok kitűnő és érdemes munkása van, hogy lehetetlenség ennek az előadásnak keretében minden íróval, mégcsak minden jelentősebb alkotással is külön-külön foglalkozni. Nem szeretnék érzékenységeket sérteni. Ha egy-egy érdemes név ennek az előadásnak során nem hangzik el, az nem capitis denuntio. Neveket és műveket mint példákat hozok, csak felállításaim, megállapításaim igazolására. Nem irodalomtörténetet adok, amelynek kötelessége a rendszerességre és teljességre törekedni. En csak azt akarom rövid áttekintés keretében felvázolni, honnan indult el a mai magyar katolikus irodalom, meddig jutott el, milyen hivatást tölt be a mai ma-

* Felolvasta a szerző az esztergomi nyári egyetemen 1941 júliusában.

gyar irodalomban és mi a jelentősége európai viszonylatban. Mind azoknak, akik ebben a fejlődésben, ha akár szerényebben is, de mindig tehetségük legjavával közreműködtek, a legteljesebb elismerés jár a magyar katolikus irodalomnak immár megírásra váró történetében.

A katolikus irodalom újjászületése a múlt század második felében kezdődött és mindenütt az új romantikus mozgalmakkal, a naturalizmussal szemben támadt visszahatással, és a lelkiségnek általános újjáéledésével függ össze. Eleinte tehát inkább érzelmi és hangulati volt ez a katolikus szellem, vagy mondjuk inkább katolikus szín, és éppen ezért főképp a lírában nyilatkozott meg. *Baudelaire* költészetének katolikus szertartásbeli motívumai voltak: Paul *Verlain* töredelmes vezeklő megalázkodásában próbált felszínre törni sok bűn és szenny rárakódott rétegei alól a katolikus gyökereken nevelkedett lélek. *Huysmans* megcsömörlött a naturalizmus sivárságától s a misztikus mélységek szomjától hajtva jutott el regényein át a trappista kolostor magányában történt megigazulásáig.

Mióta a filozófia újra nem szégyelte már igazi területét, a metafizikát, az új költészet is megértette, mennyivel közelebb áll lényegéhez a spirituális és misztikus tartalom. A mindenütt nekilendülő és előtérbe nyomuló szimbolista iskolának rendesen megvoltak katolikus színezetű alcsoportjaik: a francia lírában *Le Cardonnel*-től Francis *Jammes*-ig, az angolban Francis *Thompson*-tól *Chesterton*-ig. A katolikus líra s az új irány rokonsága még az őskereszténység szimbolizmusában gyökerezett. A németeknél *Rilke* istenkereső elragadtatása, franciskánus részvéte minden teremtménnyel, hajlandósága minden gyöngé és sorssújtotta lényhez, sóvárgása a kegyelem után, mind katolikus vonások már. Katolikus levegőben nőtt fel Stefan George is és költészetében számos katolikus vonás maradt meg; katolikus alapfogalmaknak hódol, ilyenek a megváltás és az áldozat eszméje s a hierarchikus fokozatok törvényességének elismerése és katolikus vonása az is, hogy a pillanaton és időhöz kötöttön túl, mindent az öröklét jegyében szemlél.

Ez az új líra nem fakadt még teljesen öntudatos katolikus meggyőződésből. Sokszor csak közös hangulat és homályos vonzalom volt a forrása. Művészelkeket az Egyház külső pompája, szertartásainak szépsége vagy éppen az Egyház művészetszeretete nyert meg. De a múlt század végén egyre sokasodtak a megtérések. Maga ez a hangulat-költészet, egyes nagy szellemek nyílt állásfoglalása is hatással volt a konverziókra és így az eleinte csak tapogatózó irodalmi és művészeti mozgalom nem csak előfutárja volt a nagy katolikus megújodásnak, hanem szorgalmas munkása is az Úr szőlőjének.

Ez a megújodás, amely tehát maga is köszönhet valamit az első indulások ösztönös és még korántsem tisztult irodalmi katolicizmusának, erős, hatalmas épületet emelt ké-

sőbb ezekre az alapokra. Öntudatos, büszke, sőt hamarosan diadalmas világnézetét fejlesztette, dogmatikai és morális tekintetekben is hibátlanra tette ezt az eredetileg csak hangulati irodalmat. Paul Verlain-tól és Rilke-től felívelt ez az irodalom Eliot-ig és Paul Claudel-ig, s velük éppen úgy a szellemiség legmagasabb szintjén világolt a legmodernebb időben, mint egykor Dante Isteni Színjátékával a középkorban.

Hasonló utat tett meg a katolikus irodalom nálunk is. A múlt század végén a költészet szimbolista fordulásával indult itt is. Művelői közt sok olyan szellemet találunk, aki a szülői házból hozott hagyományok és lényének új, spirituális szomja révén került kapcsolatba az induló katolikus irodalommal, bár később írói pályája folyamán megint messze elkerült tőle, mint Kosztolányi Dezső, Juhász Gyula és Krúdy Gyula, hogy többet ne említsek. Mások, bizonyos reminiscenciás hangulatrokonságot mindig elárulva, kezdenek újabban visszakanyarodni hozzá, mint Babits Mihály, akit most már a katolikus líra legcsodálatosabb gyöngyeinek, a középkori latin himnuszoknak remek fordítása s a Jónás imája, ezután a bensőséges magyar vallásos költemény után a konverzió pecsétjével is szeretnénk a katolikus költők közé iktatni. Amire különben maga is áhítozik ebben a megrázó költeményében.

Tehát éppen úgy mint külföldön, nálunk is a vers járt elől a katolikus irodalom kialakulásában. A próza csak később követte a vers úttörő nyomdokait és bármilyen erős lendületet vett is az utolsó években, kérdés, elérte-e már azt a színvonalat, amelyet a magyar katolikus lírában Harsányi Lajos, Mécs László és Sik Sándor költészete képvisel s amelyet a legújabb líránk is tartani akar és Isten segédelmével bizonyára tartani is tud.

A létrehozó és mozgató erők ezek szerint nagyjában ugyanazok úgy szellemi mint társadalmi téren a magyar katolikus irodalom fejlődésében, mint a külföldi irodalmakéban s a fejlődés útja és fázisai is ugyanazok. Nálunk azonban hozzájárul ehhez még egy külön mozgató és lendítő rugó, egy rendkívül erős hatáskereső is, amely sokszor irányt, szint, érdeklődési kört adott katolikus irodalmunknak, és ez a külföldi befolyás.

Tagadhatatlan, hogy a magyar katolikus irodalom fejlődésére, egész habitusára, fellendülésére, ha egyes esetekben másként nem is, legalább buzdítólag, rendkívül jelentékenyen közrehatottak a külföldi példák. Nagy kérdés, volna-e ma nálunk ilyen öntudatos, világnézetileg szilárd és tisztult, dogmatikailag ellenőrzött és fegyelmezett, erkölcsi alapjait tekintve tiszta és biztos katolikus irodalom, ha nem állanak előtte a nagy külföldi példák, ha nincs a külföldi irodalmakban ez a szinte lenyűgöző és magával sodró lendületű *renouveau catholique*.

Ez magában nem baj. És egyáltalában nem jelenti a magyar katolikus irodalom másodrendűségét. Kívülről kapott

gyöngédebb indítékokból születtek már az indítéknál sokkal magasabbrendű alkotások. Ha a külföldi hatást gyökeresen átdolgozza a magyar vérmérséklet, még a magyartalanság vádjá sem érheti az eredetileg idegen kezdeményezésből sarjadt irodalmat. Sőt talán éppen a magyar katolikus líra indulásánál, a külföldi hatás csak közvetett úton, csak annyiban érvényesült, amennyiben a katolikus líra is belekapcsolódott a külföldi és pedig nyugati inspirációk alapján megújított magyar líra egyetemes áramkörébe. Az erős egyéniségek hamar megszabadultak még ezektől a közvetett idegen hatásoktól is. *Sik* Sándor első szimbolista kísérletei után gyorsan fejlődött egy zsoldáros hagyományokon nyugvó, de hangjában és érdeklődési körében a modern expresszió útjain haladó szemléletével a legkorszerűbb líra felé. *Harsányi* Lajos ösztönösen indult el a keresztény szimbolika mélységeitől az újromantika szimbolizmusa felé és, ha olykor a naivabbra fogott balladai hangot üti is meg, mély humánus és szociális tendenciákkal, a mai napig megmaradt hamisítatlan keresztény szimbolista költőnek. *Mécs* László jammesi finomságú lelkiségének az egész természet fölé gyöngéden lehajló, áradó bőségű szeretetéből táplálta és táplálja költészetét, amelynek külső pompája, sokszor az ezüstkor keresettségére emlékeztető gazdag zeneisége és választékos rimjátéka szöges ellentétben áll tartalmának egyetemes és szociális átfutottságával, vaskos egészségével és szellemének franciskánus egyszerűségével. De éppen ez az ellentét adja eredetiségét és varázsát. Olyan egyéni és lenyűgöző erő van ebben a költészetben, hogy Párisban a legkiválóbb mai francia költőkből álló szellemi grémiumot megbűvölte.

Figyelemreméltó tünet az is, hogy mind a három magyar katolikus költő pap, sőt kettő éppen szerzetes. Így a magyar katolikus líra — ellentétben a külföldivel — már kezdetben hibátlan dogmatikailag, s nemcsak hangulatában, vagy művészi érzelmességében katolikus, hanem teljes világnézeti öntudattal bíró és etikai kiegyensúlyozottságú, hitvalló és szociális költészet.

Fiatalabb katolikus líránk mint egész líránk általában, az élet realitásai, a szociális kérdések és a népi inspirációk irányában tájékozódik, tehát gyökereiben is az eredetibb magyarsághoz tér vissza. *Városi* Istvánt nagy forma-érzéke még a szimbolizmushoz köti. Ebben az irányban halad *Magassy* Arthur is. De már egészen új, népi lüktetése volt a fiatalon elhunyt *Dzsida* Jenő erősen erdélyi ízeztől fűszeres költészetének vagy a szintén erdélyi *Pakots* Károly verseinek, *Pusztai* Sándornak éppen népi gyökerű versei legszebbek. A bő választékból még csak néhány erősen egyéni ízű, bensőséges lírájú költőt emelek ki: *Kocsis* Lászlót és *Székelly* Lászlót, továbbá *Horváth* Bélát, akinek néhány széles ritmusú kantátéja Paul Claudelhez megy ihletért, s olykor szinte középkori metészű — a legfiatalabbak közül pedig *Toldalaghy* Pált és *Tűz* Tamást.

A katolikus próza eleinte elmaradt a vers mögött. A regény és novella-irodalom csak a legújabb időkben kezdett fejlődni. A kezdet kezdetén inkább csak a regényes életrajz nyomdokain haladó regényes hagiográfiákat mutathat fel újabb irodalmunk. Bár ezeket is megelőzte néhány novellistánk és regényírónk, akik közül különösen *Andor József*, *Tarcsay György* és *Kincs István* emelhetem ki. A regényes hagiografia újabban divatossá vált műfajából a legjobbak, legirodalmibb veretűek *Harsányi Lajos*nak a magyar szentek életét feldolgozó költői életrajzai és ezek között is Szent Erzsébet életregénye. Még leginkább kifejezetten regény-formát mutat s egyben széles kortörténeti távlatot is ad *Gáspár Jenő*, a *Világ orvosa* című történeti regénye, amely végeredményben Szent Pál hagiográfiája.

Modern értelemben vett katolikus regényről azonban csak a legutóbbi időben lehet szó. De éppen itt érte az első vád a magyar katolikus irodalmat, hogy teljesen idegen és pedig francia hatás alá került s a magyar katolikus regény elsősorban *Mauriac* regényeinek visszhangja. Sokszor olyan mértékben, hogy még csak magyar tárgyat és magyar környezetet sem keres.

Ez a vád ebben a formájában túlzott s mindenképpen tarthatatlan. Azon nem lehet csodálkozni, hogy bizonyos mértékben a magyar katolikus irodalom is érzi olyan egészen kiváló és úttörő egyéniségeknek hatását, mint *Mauriac*, aki a katolikus regényt nemcsak a mai francia irodalom, hanem mondhatnók, az egész világ regényirodalmának élvonalába emelte. *Mauriac* jelentősége főleg abban van, hogy úgyszólván felszabadította a katolikus regényt és tárgykörét s a szorosabban vett vallásos és konverziós témákon túl, hatalmasan kitágította. A legbonyolultabb lelki, családi és egyéni problémákhoz nyúlt le s bátor kézzel ragadta meg ezeknek a témáknak minden életvalóságát, természetesen vigyázva arra, hogy a kérdések tárgyalása és megoldása dogmatikailag is, erkölcsi szempontból is hibátlan legyen.

Hogy ez a széles körben, még a nem-kifejezetten katolikus irodalom körében is érezhető újítás, bizonyos fokig nálunk is éreztette befolyását, tagadhatatlan s ezen nem is lehet csodálkozni. Éppen az lett volna a baj, ha a magyar katolikus írók nem vették volna tudomásul azt a fejlődést, amelyen a katolikus regény-irodalom *Mauriac*, *Bernanos*, *Daniel Rops* és mások kezében keresztül ment.

Mégis egészen más a magyar katolikus regény mint a mauriac-i. Egészen más hangban és egészen más hangulatban. *Mauriac* hangja a legegyszerűbb, előadása csaknem szófukar, meséjének vonalvezetése szinte puritán szigorú, lélekrajza viszont a legaprólékosabb pontosságú. *Mauriac* egyenes folytatója a hagyományos francia analitikus regénynek.

A magyar katolikus regény hangja sokkal finomultabb és gazdagabb, lélekrajza raffináltabb, meséjének vonalvezetése sokkal bonyolultabb, éppen ezekben a regényekben,

amelyekre legkönnyebben ráfogható a francia hatás. Állítsuk csak oda Mauriac műve mellé Balla Borisz *Megsebzettjét*, vagy Just Béla: *Hajnali kettőjét*. Milyen más hang, milyen más világ mindakettő. Balla a megtérés kegyelmének misztikus útját járatta végig velünk egy felszínes, plutokrata világ tündöklő Szodomájában. Just Béla a megigazulás aszkétikus, tépelődés töviseivel kirakott lelki keresztútját rajzolja meg. Hol van mindez Mauriac pusztá polgári környezetétől.

Van azután másik, lényeges különbség is. Mauriac regényeinek alapszíne csaknem kivétel nélkül sötét, felfogása, hangulata inkább pesszimista. Ezen a réven szinte a naturalizmussal tartja a rokonságot. A magyar katolikus regényekből hiányzik ez a sötét alapszín és ez a pesszimista felfogás, a naturalista stílusnak ez a markáns előnyomulása. Talán csak Rónay György első regénye, az egyébként is kifogásolt „*Keresztút*” közeledik ezen a téren valamennyire Mauriachoz, bár egyébként egész tárgyválasztása és a tárgy bonyolítása nem vall francia hatásra. A polgári milieut, — a vonalvezetés egyszerűségét tekintve, több rokonságot tarthat a francia katolikus regénnyel *Thurzó* Gábor, de neki meg érzékeny, finom hangulati vetületekben gazdag előadásmódja egészen más. Majdnem azt mondhatnók, inkább német hatás alatt tesz kísérletet egy magyar katolikus Buddenbrooks megírására. A ciklusra tervezett regénynek eddig az első kötete jelent meg.

Különbség van végül tárgyválasztásban is; Mauriac regényei közt egy sincs konverziós tárgyú, míg nálunk legtöbb s legalább is legjelentősebb katolikus regény tulajdonképpen a megtérés lélektanának rajza, tehát inkább az angol katolikus regénnyel mutat ezen a ponton rokonságot. Ilyen Balla Borisz és Just Béla már említett regénye. Végeredményben ebbe a tárgykörbe tartozik Possonyi László „*Üldözni fognak Titeket*” című könyve is, egészen mindegy, hogy az ügyesen megválasztott és elevenen rajzolt szovjet-orosz milieu eltereli erről a figyelmet. De új regényében már ő is teljesen felszabadítja magát ettől a kezdetben csaknem kötelező tárgytól. *Aradi* Zsolt is egészen más tárgykörből merít. Az Ég a rács mögött, a politikai üldöztetés modern mártíriumát választja tárggyul, ami munkájának eredeti szint és mint a mai forrongó idők dokumentumának igen élénk hatást is biztosít. Szinte a katolikus riport-regény műfaját vezeti be nálunk ezzel.

Az a tünet, hogy regény-irodalmunkban a legutóbbi idő-kig a konverziós regény típusa uralkodott, szoros összefüggésben áll azzal a körülménnyel, hogy a magyar katolikus regény még a kezdet nehéz útját tapossa. Az induló katolikus regény általában mindenütt hasonló tünetet mutat. *Huysmanns* is a megtérés útjának különböző szakaszait írta meg Durtalról, vagyis önmagáról szóló regényeiben. És a mi íróinkra tagadhatatlanul hatást gyakorolt ezzel, ha miszticizmusa helyett szívesebben is mintázták *Bernanos*-nak a mai ember lelkéhez jobban szóló, sejtelmesebb, majdnem azt mondhat-

nám Huysmanns misztikus naturalizmusával szemben misztikusabb miszticizmusát. A megtérés regényeinek egész sorozatát írta meg az angol Maurice Baring, pedig az ő hatását nemigen emlegetik a magyar katolikus regénnyel kapcsolatban.

De ma nálunk is egyre tágul a katolikus regény tárgyköre. Sokan a multban keresik és találják meg a nagy, sőt monumentális katolikus témákat. Van néhány egészen nagyvonalú és teljesen katolikus szellemű történeti regényünk. Ilyen *Ijjas* Antal *Mirandola fordulása* című műve, amely a humanizmus kornak nagy szellemi és szociális problémáit veti fel drámai tömörséggel, csodálatosan színes és erőteljes korrajz keretében. Nagy történelmi távlatok, tüzes izzású színek monumentális freskói tárulnak elénk. Hasonló hangulatúak és erőteljesek novellái is. *Ijjas* a külföldi irodalomból az újabban feltűnt és méltán igen népszerű Gertrud de Fort-tal tarthat rokonságot. *Tóth* László inkább ethikai kicsengésében érezteti meg a katolikumot egy könnyebb, franciás ízű történet finoman vezetett szerelmi bonyodalmában. Újabban néhány hangulatos pasztellben (amelyhez a háttérrel a mult század végének Budapestje adta), mutatott sikerült példát a novellisztikus formában megírt életregényre.

Tamási Áront nem lehet szorosabban a katolikus irodalomhoz számítani, de *Szűz Máriás királyfi* című regényében van valami a naiv, népi székely katolicizmusból, ami nemcsak dekoratív külsőségekben, hanem misztikus hitében is idézi a csíksomlyói búcsúk hangulatát.

Ime, mennyi színt, mennyi változatot és gazdagságot mutat máris az aránylag még nem nagy multa visszatekintő katolikus regény. A kisebb elbeszélő prózának, a novellának és tárcának is van néhány avatott művelője a katolikus irodalomban. *Nagy* Miklós drámai tömörségű, ízes, népi tárgyú novelláit idézem itt s a fiatalabb írónemzedék tehetséges novellistáinak egész sorát említhetném. De elég talán nemrég megjelent igen biztató almanachjukra utalnom.

Mint legtöbb külföldi irodalomban, nálunk is a színpad meghódítása a legnehezebb feladat a katolikus irodalom számára. Pedig az egész újkori dráma, *Shakespeare* és a nagy spanyolok, a romantikusok, sőt még az utóbb annyira elfajzott polgári színjáték is a középkori keresztény drámából indultak el. Hogy a katolikus drámaírónak mégis olyan nehéz közelférkőznie az élő színpadhoz, ebben nem a katolikus írók tehetsége a hibás, hanem inkább maga a színház. A mai színház egész szelleme, olcsó szórakozásra berendezett üzletessége, nagyon távol áll a katolikus irodalom lelki mélységeitől, magasrendű és tisztult erkölcsi felfogásától. *Paul Claudel*, aki *Shakespeare* és *Calderon* lelki-testvére, aki a legszebbet, legköltoibbet és legmonumentálisabbat alkotta az utolsó félszázad összes drámai művei közt, nem tudott eddig a nagy színpadokon gyökeret verni. Csodálatos műveit eddig inkább csak műkedvelők és kísérleti színpadok játszották.

Nálunk az első kísérletek a színpadi irodalom terén inkább csak ünnepi játékokban, alkalmi színművekben merültek ki, ha magas irodalmi színvonaluk, szerzőik jó színpadi érzéke biztos hatást és sikert is szerzett nekik. Néhány év óta azonban más a helyzet. A magyar katolikus dráma-írás kezd újabban a katolikus dráma két igazi területe, a középkori misztérium és moralitás s a népi legendakör egészséges és termékeny gyökerei felé fordulni s ezen az úton megtalálta a közönség tetszését is. *Ujházy* György, az ősi liturgikus dráma elemeiből építette fel fönséges színpadi játékát, a *Missa solemnis*-t, Beethoven zenéjétől ihletve színpadra vitte a szentmise titokzatos nagy drámájának érzékelhető jeleneteit. Nem feledkezett meg az ősi liturgikus dráma processzionális részéről sem. Ott látjuk nála is az öszövétségi előképeket, Melchisedek főpapot kenyéráldozatával, a frigszekevénynek templomot építő Dávid királyt és a szenteknek egész gazdag asszisztenciáját. Szép példát adott Ujházy a moralításra is *Tékozló fiú* című drámájával, amelyben a bibliai példázatot népi és naiv fantáziával s népi zamatú, magyar lüktetésű versekben formálta színpadra. Hatalmas hangszerelésű, költői képzeletű misztériumban írta meg *Advent* című művében az Úrjövét nagy titkát, az Údv leszálltát, a megváltást szomjúhozó földre *Sik* Sándor. Nagy hatású, mély drámaiságtól izzó történeti színművet írt országépítő első nagy királyunkról, Szent Istvánról is. *Berczely* Károly egy remek verses népi legendával gazdagította a katolikus dráma-irodalmat. Sajnos, hogy épen a katolikus kritika, amely még mindig a színpadi realizmus elavult és kitaposott ösvényein jár és sokszor szinte iskolásan primitív, nem mutat kellő megértést és méltánylást a színházaknál úgyis elég nehézséggel küzdő magyar katolikus drámaírással szemben.

A fő mégis az, hogy magyar katolikus dráma *van* s ez a dráma eljutott az élő színpadra, sőt a közönség lelkéhez is közel férközött. Biztosra vehető, hogy akárcsak a regény, a katolikus dráma is megtalálja az utat a társadalmi kérdésekhez és a mai problémák feldolgozásához is, akkor tán a színpadi költészettel szemben mindig meglehetősen süket kritika sem mutat majd iránta olyan kevés rokonszenvet.

Megállhatunk-e itt a szorosan vett szépirodalom határainál? Azt hiszem, nem. Éppen a katolikus irodalomban jut nagy tér az irodalom nem pusztán gyönyörködtetésre szánt részének. Nálunk a szorosabban vett szépirodalomnak is mindig van valami magasabb rendű felemelő, példázó, tanító-hivatása, anélkül, hogy tendencia-irodalommá válnék. De épen katolikus voltuknál fogva nem tisztán szépirodalmi műveink is a szellemnek olyan magasröptű megnyilatkozásai, olyan tisztult és természetfölötti szférákban járnak, hogy mindig a legszorosabb kapcsolatban vannak a legeszmenyibb költészettel. Az a magyar katolikus irodalom, amely a magyar irodalom egyik legerősebb pillérének épen Pázmány Pétert tudja, nem lehet ma sem hűtlen az ő hagyományaihoz.

S ezen a téren mi magyar katolikusok igazán a világirodalom legmagasabb szintjén állunk. Melyik irodalom mutat hat fel *Prohászka Ottokár*hoz hasonló, lángoló szellemet? Aki nek minden sora nemcsak a keresztény igazság erejével, hanem a költői erő mélységével és gazdagságával és a szellem tündöklő világosságával nyűgöz le. *Bangha Béla* egyetemes műveltsége, ragyogó és ellenállhatatlan frisseségű dialektikája és egész szellemi fegyverzete, az egész katolikus világirodalom élvonalában haladt. Az ő tanítványa és nyomdokán jár *Nyisztor Zoltán*. *Tóth Tihamér* ódai szárnyalása s olykor szívhez szóló egyszerűsége a lelkek millióit ragadta meg. *Serédi Jusztián* a gondolat mély bölcsességével s a kimondott szó katolikus bátorságával, *Glattfelder Gyula* a szó és a gondolat eleganciájával, *Czapik Gyula* az értelem és a logika kemény kötésével harcol a katolikus igazságért. *Kriston Endre* pedig a nép egyszerű szaván annak közvetlenségével találta meg az utat épen az egyszerű lelkekhez.

Sík Sándor Pázmány Péterről írt hatalmas tanulmányával tűnik ki az irodalomnak ebben a részében is. *Alszeghy Zsolt*, *Brisits Frigyes*, büszkeségei az egész magyar esztétikai irodalomnak. *Szegfű Gyula*, *Eckhardt Sándor*, *Brandenstein Béla*, *Lepold Antal*, *Kühár Flóris* mesterei a történelmi és filozófiai esszének. *Lippay Lajos* és *Erdősi Károly* finom esztétikai elemekkel átszőtt utirajzaival szerzett népszerűséget. Nevek egész hosszú sora kínálkoznék itt megemlítésre, de lehetetlen valamennyit számbavenni.

Erős fejlődést mutat a fiatal magyar katolikus esszé és kritikai irodalom is. *Ijjas Antal*, *Kézai Béla*, *Thurzó Gábor*, *Lovass Gyula*, és mások a napilapokban és folyóiratokban megjelenő cikkeikkel, kisebb tanulmányaikkal töltik be a katolikus kritikának azt a kettős hivatását, hogy elősegítse a katolikus szépirodalom érvényesülését s egyben örökadjék is ennek a mind hatalmasabb arányokban kibontakozó szépirodalomnak színvonala és katolikus szellemének tisztasága fölött.

Kállay Miklós

GUILLAUME DE MACHAUT:

HÓDOLAT

Szóval, tettel, sem szándékkal
sosem vétkezett,
a te híved nem is véthet
Hölgyem, ellened.
Nézd e hű szívét:
hódolattal tisztel téged
s amíg él, szeret.

Gyöngé arcod, mint szép rózsá,
bókol, int, nevet,
május fénye andalítja,
úgy hív, integet,
inti hívedet —
és ő dicséretét mondja
s amíg él, szeret.

Áldott órá, mikor téged
megismertelek,
hogy örökbe adtam néked
testem-lelkemet,
hogy tiéd lehet
ez a szív és ez a lélek
s amíg él, szeret.

Fordította Jankovich Ferenc

A KALEVALA NŐALAKJAI

Egyszeri felületes olvasásra is feltűnik, hogy a finnek híres hőskölteményében, a Kalevalában, mily sok szó esik a nők dolgairól és a benne előforduló nőalakok száma jóval felülmulja a férfiakét.

A Kalevala egész kozmológiája a női nemen épült. *Ukko*, a legfelső isten, a világ teremtését és fenntartását női lényekre bízta. Az eget, földet, napot, holdat *Ilmatár*, égi szűz teremti egy kacsza tojásaiból. Ugyanő készíti a tengerpartot, öblöt, félszigetet. A medvét, az ugorságnak ezt a félve tisztelt szent állatját, *Mielikki*, erdők anyja alkotja. A vas, ez a femininnek igazán nem mondható ásvány is, három égi szűznek földre fejt tejéből keletkezett. Az alvilágban Tuoni úr-asszonya fogadja s kínálja sörrel Väjnämöjnént, Charon szerepét pedig egy „tömzsi szűz” tölti be. Még a betegségek is — embermódra — anyától születnek.

Az a gazdasági berendezkedés, amely a Kalevalából elébünk tárul, csak a nemek szerinti munkamegosztást ismeri. A férfiak hadat viselnek, halásznak, vadásznak, erdőt irtanak, földet művelnek, házat, hajót építenek, fa- és vaseszközöket készítenek. Az asszonyok dolga a gazdasági nyerstermények feldolgozása. Asszony kezén lesz a rozsból liszt, lisztből kenyér, mézes pite; árpából sör; gyapjuból, lenből fonál, fonálból ruha. A férfimunka (vadászat, halászat, házépítés, faragás, kovácsolás) anyagát a természet készen adja s a kész műben mindig felismerhető az anyag, amelyből származott. De ki ne ismerné fel a sörben az árpát, komlót? A kenyérben, mézes pitében a szántóföldről behordott rozsot? A finom gyolcsban, színes posztóruhában a lent meg a juh gyapját? Ezeket a csodás átalakulásokat a nők ténykedése idézi elő, nem is szólva a legnagyobb csodáról, amely fölött a Kalevala nem tud napirendre térni, amelynek széles leírására többször vissza is tér: nők által jön létre maga az ember is. A szülés látszólag annyira magán viseli a semmiből alkotás ismérvét, hogy aki ezt meg tudja tenni, nyilván birtokában van a teremtéshez szükséges minden képességnek. S mivel a szüléshez a Kalevalában is egyedül a nők értenek (nem úgy, mint a görög hitregében, ahol Pallasz Athéné a férfi-isten Zeüsz homlokából jó világra), valamint ugyancsak nők azok, akik az élvezhetetlen nyersanyagokat a felismerhetetlenségig új, élvezetes, hasznos dolgokká tudják alakítani, talán ez a magyarázata annak, hogy a Kalevala az egész világot nőkkel teremti meg.

A természetnők nemcsak megteremtik a különféle termé-

szeti tárgyakat, hanem állandó — bár többnyire láthatatlan — jelenlétükkel kormányozzák és őrködnek felettük. Az egyes teremtményekkel kapcsolatos ügyekben hozzájuk, az éppen illetékes teremtmény anyához szokás könyörögni. De hivatalosan is gyakran látják el a Kalevala hőseit tanáccsal, segítséggel.

A természetnők misztikus, vagy jelképes alakjai mellett épp ily változatos sokaságban vonulnak fel a Kalevalában a mindennapi élet nőalakjai is. Nemcsak a gazdasági életből veszik ki alaposan a részüket, hanem ők végzik a legfontosabb társadalmi ténykedéseket is. Pl. az eladó lányt egyedül anyjától kéri meg s az ő beleegyezése minden törvényes, vagy vallási szertartás nélkül elég ahhoz, hogy a fiatalok vonzalmát házassággá avassa. A lakodalomba a vendégeket szolgáló *leánnyal* hivatják meg s a menyasszony búcsúztatását sem vőfély végzi, hanem a násznépnek valamely tekintélyes nőtagja. A jóslás, jövőmondás is a nők tudománya.

A Kalevalának legfontosabb reális nőalakjai háromféle minőségben szerepelnek: a legfőbb férfialakok mellett mind ott találjuk az *édesanyát*, gyakran a hajdon *hugocskát*, ritkábban a *hitvest*. Feltűnő, hogy leánya egyik hősnék sincs. Igaz, fia sincs. Úgy látszik, az apaság a Kalevalát nemigen érdekelte. A szereplők apjáról is alig esik szó. Teljesen passzív és a háttérben maradnak. A két főhősnek, Väinämöjnennek és Ilmarinnek nincs is apja, mert égi szüztől, illetőleg Vizanyától születtek.

A Kalevala legfontosabb és legsokoldalúbban kidolgozott nőalakjai az édesanyák. Hogy a Kalevalában a család feje az anya, ez lehet valami ősi matriarchális berendezkedésnek is emléke, de alapulhat azon az egyszerű és tagadhatatlan tényen is, hogy az anyából ered az egész család és az anya rakja le a nevelés alapjait. Már pedig a jó nevelést a Kalevala rendkívül fontosnak tartja. Kullervónak minden szerencsétlenségét onnan származtatja, hogy anya nélkül nőtt fel és nem nevelte senki. Mikor a menyasszony búcsúzik a szülői háztól, a nevelést külön is megköszöni s egyik legszebb, legköltőibb helye a Kalevalának, mikor a búcsúzó menyasszonyt így intik:

*Ha elhagyod ezt a házat,
...Ne feledkezz el anyádról,
Ne szégyeld szegény szülődet!
Lám, anyád nevelt fel téged,
Lám, szép mellén tartott téjjel,
Saját szépséges magából,*

*Liljom teste legjavából;
Nem volt álma sok-sok éjjel,
Sok ételét felejté el,
Mikor téged ringatgatott,
Pici pótyást ápolgatott.*

Az édesanya — ha kell — halottaiból is életrekelti fiát. Mikor a léha Lemminkäinen anyja megtudja, hogy fia bajba jutott, egészen az Alvilágig nyomozza s ott nem nyugszik, míg az alvilági folyóból egy nagy rézgereblyével ki nem halássza fiának feldarabolt holttestét. Majd összeállítja, összevarrja,

ragasztja s a méhecskével hozatott írral bekenve életet önt belé. Egyszóval újjáteremti, világra hozza másodszor is. A félkegyelmű Kullervónak édesanyja még a sírból is kiszól, hogy fiát tanácsal lássa el.

Az anyai szeretet a Kalevala anyáiban oly erős és szugesztív, hogy még a legvadabb és legelvetemültebb fickóból is kiváltja a jobbik ént. Kullervo minden gyöngédséggel siratja el édesanyját, míg a család többi tagjának halálát cinikus egykedvűséggel veszi tudomásul. Hiszen anyja — bár pályáskorában szakították el tőle — elsőül ismerte fel, mikor mint meglett férfi hazatért és ugyancsak anyja volt, aki az egész családból egyesegymaga ígérte meg, hogy megsiratja, ha ottvész a csatában.

Említésre méltó az anya viszonya hajadon leányához. Az anya leányában éli ki minden női becsvágyát és legfőbb óhaja, hogy veje „nagy nemből eredett” férfiú legyen. Ajno-nak csak jót akar anyja, amikor minden erejével azon van, hogy Ajno az öreg Väjnämöjnen felesége legyen. Mert az ifjúság, a kellem és a szerelem mulandó, de a jó származás és egyéni kiválóság még az utódokra is átöröklődik. Az anya nemcsak a faj fenntartását, hanem a faj nemesítését is szolgálja akarja. Hogy ezzel szemben a leányok örök idők óta egyformák és eszük helyett a szívükre hallgatnak, az a Kalevalában is természetes. Észak leánya Väjnämöjnen helyett a daliás Ilmarinenhez megy, Ajno pedig inkább a halált választja, mint férjül az öreg embert.

Az anya leányát már szinte gyermekkorától kezdve ráneveli a legkülönfélébb házi munkára, hogy mire férjhez megy, mindenhez értsen és megszokja a munkát, nehogy meggyűljék a baja — anyósával. A Kalevalában az anyós még nagyobb hatalom, mint az édesanya. A fiatal asszony valóságos rabja napának. Nemcsak hogy mindenben kedvét kell keresnie és lehetőleg minden munka alól felmentenie, hanem:

*Szülőd irgalmát tagadnod,
Napad irgalmát fogadnod,*

*Mélyebben kell meghajolnod,
Ráadásul jó szót adnod.*

Még ha anyósa rosszul bánnék is vele, azt nem szabad elhíresztelnie. „*Magad fészket ne gyalázd le, Anyósodat ne alázd le!*” Ha anyósa nem ad neki vaját, azt világért se mondja el a többi asszonyoknak!

*Váltig mondd, hogy nem kímélte, Ha egy nyáron egyszer adtak,
Sőt merőkanállal mérte. Azt is télről maradtat!*

Az anyós az, aki az egész családot kormányozza s a házban az ő akaratára szerint kell történnie mindennek. A fiatal asszonnyal ő rendelkezik, de ezzel szemben — ha kell — meg is védi a fiatal férj — saját fia — ellen, ha az durva, vagy csélesap. A Kalevala anyós-alakjai nem hasonlítanak a közismert mesebeli vasorrú-bába-típusú anyósokhoz. Észak úr-

nője — bár nem szívesen adta leányát Ilmarinenhez, mégis — minden szépet és jót elmond róla és minden jóval elárasztja, amikor vejévé lett. „*Lokka, lelkes háziasszony*” a nyájasságokon kívül, melyeket tarthatnánk pusztá formáságoknak is, olyat mond menyének, melyet komolyan kell vennünk: „*A tejes köcsög kezedre, Vajas bődön rád van bízva.*” Ez pedig már valami!

Az édesanya és anyós után fontosságban a fiatal leányok következnek, leginkább mint a hősök hugocskái.

Ajnot, Joukahajnen hugát már ismerjük. *Anni*, Lemminkäinen huga, egyetlen megjelenésével is nagy fordulatot idéz elő: ő árulja el Lemminkäinennek, hogy felesége, Küllikki, — ígéretét megszegve — a faluban lopja a napot, mire Lemminkäinen haragra gerjedve hadba indul és ezzel sok bonyodalmat idéz fel. A másik *Anni*, Ilmarinen huga, ugyancsak hírvívő. Ő faggatja ki Väjnämöjnt leánykérő útja felől, majd pedig mindenben kezére jár bátyjának, hogy Väjnämöjnt megelőzve menyasszonyát megkaphassa.

A negyedik nőtestvér a félkegyelmű Kullervonak elvesztettnek hitt nővére, akivel akkor ismerik fel egymást, miután a vérfertőzést elkövették. A leány kétségbeesésében öngyilkos lesz. Ennek a leánykának, kinek a Kalevala még nevet sem adott, rövid és tragikus szerepe azt a véleményt váltja ki az olvasóból, hogy csupán az Oediposz-motívum tapintatosabb lebonyolítása végett teremttette meg a költő, kit a Kullervo-epizód során tudat alatt, a mesemotívumok vándorlásának örvénye szerint olykor a görög mythosz ihletett. De midőn a végkifejlődéshez ért, visszarettent és inkább beiktatott egy ismeretlen nővért, csak hogy megkímélje az édesanyát, aki iránt a legrajongóbb tisztelet árad minden sorából. Ebben az epizódban nem az volt a fontos, hogy a nővér szerepeljen, hanem, hogy ne az édesanya. Mert egyébként, más helyeken a hősök nővérei, hugai a legnagyobb megbecsülésben, a leggyöngédebb szeretetben részesülnek.

A hajadon leányok általában valóságos kis hercegnők. Ezért nem is nagyon törekszenek férjhezmenni. Szellemesen és változatosan tudják kikoszorazni kériüket. Meggyőződésük, hogy

<i>Leány úgy van édesapjánál,</i>	<i>Mint a kutya láncra kötve,</i>
<i>Mint jó földben a bogycsász,</i>	<i>Jó szót a rab néha-napján,</i>
<i>Ura mellett a menyecske:</i>	<i>Menyecske kap soha-napján.</i>

Ha végre mégis rászánja magát a házasságra, a család és násznép jóelőre óvja leendő férje durvaságától. A lakodalom során ékes rigmusokban oktatják a vőlegényt, hogy becsülje meg feleségét. „*Ne engedd, hogy napa verje, Ipa korholgatni merje, ... Szomszéd háznép becsmérelje!*” Ha pedig oktatásra szorulna, tartsa meg a nevelésben kíváncsatos fokozatokat: „*Egy kis évig szád szavával, Másik évig szemjárással, Harmadikban toppantással!*” Azonban: „*Ne nyulj hozzá os-*

tornyéllel, Ne verd meg a lányt kötéllel,” s h avégül mégis meg kellene verni, vigye be a szobába, hogy a szomszédok ne hallják s az arcát kimélje, nehogy valaki észrevegye s gúnyolják érte.

De a Kalevala azt is jól tudja, hogy az asszony boldogsága nemcsak a férj, vagy az anyós kényén-kedvén épül fel, hanem a saját okos magatartásán is. Többek közt saját külsejét sem szabad elhanyagolnia és otthon rendesen kell öltözködni.

<i>Ne szaladgálj szoknyátlanul,</i>	<i>Ne cipekedjél cipőtlen;</i>
<i>Ne lófrálj ümögтеленül,</i>	<i>Férjed felforrhatna rajta,</i>
<i>Ne is kószálj keszkenőtlen,</i>	<i>Ifjú ember orrolhatna.</i>

Azt is lelkére kötik, hogy a vendéget lássa szívesen, mert

<i>Tisztességes háznál mindég</i>	<i>Hol húsos harapnivalót,</i>
<i>Talál egyet-mást a vendég,</i>	<i>Hol remekbe készült cipót.</i>

A Kalevala asszonyai általában kifogástalan háziasszonyok, de csak a kedves vendéggel szemben. Észak úrnője Ilmarinent minden képzelhető módon jól tartja és kiszolgálja, de a pökhendi és hivatlan Lemminkäjnen elé szemetet és férges sört tesz az asztalra.

Érdekes, hogy amily sokat foglalkozik a Kalevala az asszony, a fiatal asszony dolgával és sorsával, éppen olyan keveset a nővel, mint feleséggel. A Kalevalában személy szerint csak két hitves szerepel, de azoknak is többet hallunk hajadon-koráról.

A természetnők és a mindennapi élet nőalakjai között van a Kalevalának egy nőalakja, aki megérdemli, hogv vele külön is foglalkozzunk. *Luohi* ez, *Észak úrasszonya*, a pohjolai banya, akinek a főcselekményben, a szampo körüli küzdelmekben éppen olyan fontos a szereplése, mint akár Väjnämöjnennek, vagy Ilmarinennek. Ha a Kalevalát végigolvassuk, önkénytelenül is azt kérdezzük: ki lehetett ez az asszony? Mert hogy valóban élt asszonyról mintázták, kétségtelen! Talán valami ősi női törzsfő, kinek robosztus egyénisége a nép ajkán lassanként meseelemeket szedett magára és meseszerűvé alakult. Azonban nem lehet mese, hanem valami ősi nagy küzdelem emléke az eseményeknek az a része, melyben *Luohi*, *Észak úrasszonya* szampot készített, majd mikor elrabolják tőle, nagy sereg élén hősiesen harcol érte. Személyesen szervezi seregét, bárkát, csata-csónakot csináltat, sorozza, behajózza vitézeit. Egyenlő ügyesen kezeli az evezőt és a főzőkanalat. „*Evez frissen, hajt ügyesen*”, hogy Väjnämöjnent kimentse a tengerből, de leánya lakodalmára a sört is sajátkezűleg készíti.

Van a Kalevalának még egy nőalakja, aki az utolsó énekben tűnik fel s kiről eddig nem esett szó, mivel a cselekményhez csupán annyi köze van, hogy az ő szűzen szült fia dönti meg Väjnämöjnen hatalmát. Ez a nőalak: Marjatta kegyes

kisasszony, nem más, mint Szűz Mária, a róla szóló történet pedig Jézus születésének átköltése finn népmesébe. Ez az ötvenedik ének a Kalevala többi bibliai vonatkozásával együtt külön tanulmánynak szolgáltatna bőséges anyagot, ezért ezúttal éppen csak megemlítettem.

Visszatekintve az elmondottakra felmerül a kérdés: honét a nőalakoknak ez a — naiv eposzokban teljesen szokatlan — sokasága, fontossága, változatos és gazdag jellemzése a Kalevalában?

Onnét talán, hogy a Kalevala népmesék halmaza, márpedig a mesét többnyire a nők találják ki és mesélik a gyermekeknek — s mindenki szívesen beszél saját magáról? Igen ám, de ezzel szemben a runóénekülés férfi-szertartás. A Kalevala szerint is a dalmondani, dalszerezni tudás ajándékát a legfelső *Ukko* isten a férfiaknak juttatta. A Kalevala férfifőalakja, Väinämöjnen a főtáltos, főnótafa. Magának a Kalevalának szerzői is kétségtelenül javarészt férfiak. S hogy a nők mégis ennyi és ily fontos szerepet adtak dalaikban, annak oka az lehet, hogy már amaz ősi időkben is, mikor a Kalevala keletkezett, a finnek családi, gazdasági, társadalmi és — mondjuk — politikai életében a nő munkája és közreműködése valóban oly fontos volt, hogy nélküle nemhogy a világot, de még egy épkézláb runót sem lehetett elképzelni.

S így válik érthetővé és természetessé, amin mi, közép-európaiak csodálkozni szoktunk, hogy t. i. talán sehol másutt nem töltenek be a nők oly előkelő helyet a közéletben, mint Finnországban. Finnországot szívesen emlegetjük úgy, mint a jó értelemben vett modern feminizmus legfőbb megvalósítóját. Holott ha a Kalevalát elolvassuk, rájövünk, hogy ott ez már kezdettől így volt s Finnország csupán hű maradt ősi hagyományaihoz.

A finnek asszonyai bizonyára minden időben és az élet minden helyzetében derekasan megállták helyüket és ezzel megkülönböztetett elismerését és nagyrabecsülését vívták ki hajdan az énekmondóiknak, ma törvényhozóiknak, egyszóval: kiváló férfiaknak. Mert kiválók és emelkedett gondolkodásúak a férfiak is, kikben a nők magasrendűsége nem féltékenységet, vagy irigységet, hanem csodálatot és büszkeséget ébreszt, akik a nők előretörésétől nem félnek, mert a nőben nem vetélytársat, hanem hasznos munkatársat látnak, akinek értékes tulajdonságai a nemes versengésben csak elősegítik mindkét nem színejavának kiválasztódását. E természetes és egészséges kiválasztódás pedig legfőbb biztosítéka egy országnak, egy nemzet haladásának, emelkedésének.*

Vándoryné Kövér Ilona

* A versidézetek Vikár Béla Kalevala-fordításából valók.

CHAMISSO:

BONCOURT VÁRA

Szép gyermekségem visszaálmodom,
Bár ősz fejem már búsan bólogat,
S látom újra, mikről azt képzeltem:
Feledém őket mind: a tájakat;
Az árnyas dombról messzi látszik el
A fényözönben fürdő ősi vár,
Be jólismert a tornya s az erkély,
A hídja, — kőből, — és a kapuszáj!
A címerről oly bizalmasan néz
A vén oroszlán vasból vert feje;
Köszöntöm régi ismerősimet,
S az udvarba ihletve lépek be;
A kút peremén néma szfinx pihen
Virágbaszökkent már a fügefá,
Amott a kristályablakok mögött
Először szólt szívem álom-dala!
Majd kápolnánkban kongnak lépteim,
És őseim sírhantját keresem,
Vén páncélzat, — elmúlt csatákról szól
Megkoccan néha a pilléreken;

S bár a nap száz üvegkorongon át
Hint homály-méhbe fénysugár-magot,
A könnyimszötte fátyolok miatt
Egy régi sort olvasni nem tudok...

Igy állasz ím, atyáim vára még
Erős-híven a szívem mélyén itt,
Bár idő, sors a földről eltörölt,
És szántó-vető járja hantjaid.
Ne légy kietlen, kiszáradt ugar,
Ily áldást mond most rád szelid szavam,
S kétszer áldom meg a fáradót,
Barázdát ki von rajtad szorgosan.
És kezembe ragadom a hárfám,
És megpendítem zengő húrjait,
Rikoltva járom énekszóval így
Föld népei virányos tájait!...

Horváth Miklós fordítása.

MIGUEL DE UNAMUNO :

VERSEK

SZÉPSÉG

*Alvó vizek,
arany kövek,
Zöld sűrűség,
ezüst ég!*

Vízből fakad a zöld sűrűség;
a sűrűségből,
mint óriási kalászkok, a tornyok,
és vésik az égbolt aranyát,
ezüstjét.
Négy arc lebeg:
a folyó, rajta a jegenyesor,
a városi torony,
és az égbolt, amihez támaszkodik.
És minden elpihen a vizen,
folyékony alapon,
évszázadok vizén,
a szépség tükrén.
Mozdulatlan fény festi az égre
a várost;
minden mozdulatlan,
mozdulatlan a víz,
mozdulatlanok a jegenyefák,
a pihenő égen pihennek a tornyok.
Az egész világ itt van,
semmi sincsen mögötte.
Egyedül vagyok a város előtt,
benne él az Isten
és minden dicsősége.
Isten dicsőségére emelkednek a tornyok,
a jegenyék,
az egek,
az ő dicsőségére nyugszanak el a vizek.
Az idő alszik,
belsejében kifejlődik az öröklét;
megtisztulnak a bánatok s a gondok
a mozdulatlan vizekben,
a pihenő jegenyékben,
az égre festett tornyokban,

magas világok tengerében.
Isten szívének szépségében
nyugszik meg a nyugalom, Isten így tárja ki
dicsősége kincseit.
Semmit se kívánok,
akaratom elpihen,
akaratom fejét
Isten ölébe hajtja,
és álmodik és alszik...
Pihenve álmodik
a magasztos szépség egész látománya.
Szépség! Szépség! Szépség!
Fájdalmas lelkek vigasza,
reménytelen betegek enyhítője.
Szent szépség,
a titok megfejtése!
Te megölnöd a Szfinkszet,
te önmagadon nyugszol, nem más alapon.
Isten dicsősége elég neked.
Mit akarnak ezek a tornyok?
Mit akar ez az ég,
ez a zöld sűrűség?
Mit akarnak a vizek?
Semmit sem akarnak,
akaratuk elhal,
elpihennek az örök
Szépség mellére borulva;
Istentől eredő tiszta szavukban
benne van minden emberi akarat.
Isten szózata ez,
Ő önmagát ajándékozza
és önmagát énekli
így öli meg a kínokat.

— — — — —
Leszáll az éj; felébredek,
visszatér hozzám a gond,
elszállt előlem a tündöklő látomány,
újra ember leszek.
És most mondd, Uram, hogy meghalljam:
ez a nagy szépség
meg fogja-e ölni halálunkat?

Fordította: Imecs Béla.

MINDEN ELMŰLIK.

A Föld vörösen izzik a delelő Naptól,
mely sugárnyilakat röpít széles ívben.
Az ég oly kék, s a völgy ragyog zöld színben.
A lég pihen. Ez maga az arany-kor.
A mezőn egy mocsárban bika gázol.
Széles fekete testét megmártja a vízben.
Kijött száradni már vagy három ízben,
de visszamegy, és fészket tűr a sárból.
Mint a zománc, mely a tűzhelyre rakva
kenőccsé olvad, olyan lesz nyugalmam,
ó, mert megüt a Mulandóság karja.
Minden elműlik. Jaj, minden csak tartam.
E kép oly szép, de nem örök. Alakja
eltűnik, mint e dal, melyet dúdoltam.

ISTEN KEZEI KÖZÖTT.

Szeretném akarni, amit nem akarok,
hogy beléd olvadjak, Uram, salak nélkül.
Mert így önmagamban felbomladok végül,
magam vágyaival olyan árva vagyok.
Számomra, így élve, reménység nem épül.
Tévedéseim oly kergék, olyan nagyok.
Lehúznak a bús szemek és torz karok,
ó, hol az út, hol lelkem mennybe szépül.
Tán az Alázat útja ez. Kiáltom;
„Legyen meg ó, a Te akaratod!”
és visszafojtom minden könnyem — átkom.
De bévülről, azt te se látod, vádlón
nyüzsögnek bennem a bús panaszok.
Uram, már várom Egybeolvadásom.

Antal Gábor fordítása.

KÉT VERS

A HÁLÓ.

Lásd, a mennyország muscel-beli¹ ház,
csillagligetbe jutsz, ha arra jársz.

Fehér ház, rajta pici ablakok,
és kis fecskéi mind-mind angyalok.

A fészekben lelkek szoronganak,
mint csupasz fiókák, felhőeresz alatt.

Egy-egy fecske tanítja őket szállni,
hogy kell az égnek útjait bejárni.

S ott a pitvarban az Istenszülő,
kis szárny ha rebben, máris örül ő.

Űl a pitvarban, bálót toldoz ő,
amellyel lelket üdvre oldoz ő.

Szent Fia, az Úr s a Szentlélek hárman
asztalnál ülnek benn a parasztházban.

A földnek ügyes-bajos ügyeit
mint gondos gazdák, meghányják-vetik.

Milyen a szőlő, mit ígér az év,
s akad-e szilva a dombon elég.

S Isten anyjának felsajog szíve:
kész kell legyen a háló ízibe,

mert az ítélet napja közeleg,
s lemérik akkor mind a lelkeket.

Már zendül is, a végső harsona
mint mennydörgéskor távol orgona.

S kettesével az igazak raja
fejér köntösben — mint odahaza

a legények, amikor áll a vásár —
gyűlnek mind Péter négyes kapujánál.

¹ Havasalföld egyik megyéje.

Roppant robajjal dörren a kapu,
s kint gonosz annyi, hogy egész falu.

Sírnak, jajongnak, Belzebub pedig,
átkozott tüzén igen működik.

Jelt ad a rosszak veszendő hadának
s már falapáttal hányja valahányat,

mint kenyeret a szörnyű kemencébe,
s kis ördögök is botlanak elébe,

kik vasvillával döfnek erre-arra,
míg égbe hallik fel a rosszak jajja.

S Mária hallja a sok küzködőt:
kinéz a pítvar oszlopai közt,

s kibontja, amint éppen megköté,
hálóját s veti csillagok közé.

S a háló surran le a Rabok Útján,
bolygók köréből remegőn kijutván...

Selyme ezüst, ha hold sugára éri,
s arany, ha a nap kezd pihenni térni...

... És mint az Oltból márnát s más halat,
kifogta Isten anyja perc alatt

az egész poklot: aki bennrekedt
a hálóban, az megmenekedett,

s aki belőle el-kiszabadult,
az bizony örök kárhozatba hullt.

Ki mentesz pogány s lator lelkeket,
Mária, vesd ki hálód, ha lehet!

Mária, hosszú évek óta már
miorcani-i szolgád, János, erre vár...

A KÖLTŐ.

Nem szántom fel az ősi föld rögét
Faekével, ökör nyomába lépve,
Nem vetek többé árpát, tengerit.
Még lábamhoz a föld tapad és vállam
A felszálló por terhétől nehéz,
Még szememet a széllel erretévedt
Homok zavarja. De szabad a lelkem.
Az sürget, unszol, kér és követel
Tenger tükrébe vágott mély barázdát.

Fehér tajték sós íze ajkamon,
 S az abból szítt keserű bölcsességet
 Viszem magammal csupán útitársnak.
 A látóhatárt szavakkal vetem be,
 Hullámmorajból, zúgó vad vizekből
 Kihullott súlyos szókkal, és föléjük
 Hószín vitorlát vonnak majd a felhők,
 Mint hajdanában ama vén hajókra,
 Amelyek Hellász partjait keresték.
 Kivájt csiga lesz kürtöm, rajta zengek
 — Mint hegyi túlkön büszke pásztorok,
 Kik messzekőszált nyáját hívnak egybe —
 Hadd jöjjenek szirének és tritónok,
 Agg vizi lények, akiknek szemén
 Még pókháló leng, mert antik regék
 Kiklopszi kőbe temették el őket.
 Szilaj kedvemben oly nagyot kiáltok
 Egyik tájtól a másikig, hogy selymes
 Zöld habok szötte köntösét ledobja
 S felszökken pőrén — s csalfán, mint a tenger —
 Aphrodité, kiért hiába gyűjtöm
 Fel álmaimmal az örök Thalasszát...
 S kelet felől egyszerre felrobog
 A nap pirosuló, lángos quadrigája
 A tengeren és felnyerítenek
 Borzas lovai: szent vihar borít be
 Villámos köddel, s benne színarany
 Fényben szállnak a szárnyas csődörök,
 S ki hajtja őket: boldog, lantos isten!

Gáldi László fordítása.

VAKÁCIÓ

1.

Kis patak a töltés mellett, arrébb szántások, kukoricás, mint szépen egymás mellé tett szőnyegek. A szántások mögött lusta hegyhát. Tetején bárányfelhő, mint valami vattacsomó.

Imre minden évben látta ezt a tájat. Kíváncsi volt, mi kezdődik a hegy mögött. Talán egy nagyon kedves, kis falu pirosfedeles házakkal. Jó lenne ott élni... Aztán továbbrobogott a vonat és ő elfelejtette az egészet.

Az iskolára gondolt, amit egy nyárra megint a háta mögött hagy. Az évzáró ünnepély, ahogy álltak az udvaron... Az igazgató beszélt. Minden évben egyformán. Búcsúzott a nyolcadiktól, az évtől, megemlékezett a halottakról. És közben valahogy olyan volt, mint egy öreg, fáradt diák, aki sose végez. Imre egy vékony, előreszegezett nyakat nézett. A haj egészen lenőtt, a rendes, tiszta ing már rojtosodott egy kicsit. Ez a fiú itt marad a nyáron. Az ünnepély végével egy pillanatra megfogta a karját. A másik ránézett. A szája félig kinyílt, mintha mondani szeretne valamit, de aztán elfordult. Hátralépett, összekulcsolt kézzel végigment a napos udvaron, nadragszára libegett az enyhe, finom szélben.

Aztán arra gondolt Imre, ami előtte van, ahova megy.

Az anyja...

Kicsit előbbre hajolt, szaporábban vette a lélegzetet. Igen, apa halálával valahogy anyja is messzebb került tőle. Miért? Hogyan? Nem, azt igazán nem tudja. Nem a távolság miatt, az bizonyos. Minden vakációra hozzá utazik és mind jobban eltávolodik tőle. Sokszor elgondolta, így a vonaton, hogy majd mesél anyának az osztálytársairól, a tanáraitól és magáról, igen, magáról is. Hisz annyi mondanivalója lenne... Aztán...? Nos igen, nagyon kedvesen elbeszélgettek. A fiú el is mesélte, amit akart, de ez már egész más volt. Anya remek frizuráját nézte, a színes pongyolát és közben meghallotta a saját hangját. Olyan idegenül, olyan hamisan csengett. Ilyenkor valami egész furcsa szégyenkezést érzett. Mintha anyja frizuráját szégyelné, a pongyolát, a közben megjelenő barátnőt, a mérgesen csörömpölő telefont és a saját esetlenségét. Fölpillantott apa szerényen mosolygó képére. Ez kissé megnyugtatta.

Igen, tudta, most is így lesz... De most már nem is akar semmit se mondani. Megmutatja a jeles bizonyítványt, anyáéig meglepi egy nyakkendővel, vagy könyvvel.

Egy vörösképu úr kihajolt az ablakon.

— Itt vagyunk.
 És megtörölte izzadó homlokát.
 A vonat befutott az üvegterő alá.
 Imre a csomagja után nyult. Közben ahogy hátranézett, megpillantotta anyát egy széleskarimájú szalmakalap alatt.
 Integetett.
 Mikor leszállt, egy magas, szürkeruhás úr is hozzálépett.
 Kezetszorított vele.
 — Az édesanyja nagyon sokat mesélt magáról.
 És úgy nézett Imrére, mint aki meg akar győződni valamiről.

2.

Anya a bizonyítványt nézegette.
 — Jeles, mint mindig.
 Imre bólintott.
 — Jeles.
 Az ablakhoz lépett. Kinézett az utcára. Magas, barnakabátos férfi fordult be a sarkon. Innen egész olyan, mint apa.
 — Emlékszel anya...?
 — Mire?
 — Hányszor lestük így apát az ablakból.
 — Emlékszem. Hogyne.
 — Integettünk.
 — Az ám!
 Anya hangja olyan kedvesen, fiatalosan csengett.
 — Apa megállt. Főlnézett. És ő is integetett.
 — És hogy haragudott, ha nem vártuk az ablakban. Nem mutatta, ő nem, de milyen rosszkedvű volt...!
 A fiú megfordult.
 Anya föltette a kalapját.
 — Mindjárt jön a Zoltán. A szigetre megyünk, jó? — Hirtelen megfogta a fiú karját. — Mondd, mi a véleményed róla? — Vizsgálódva, gyanakodva nézett Imre arcába, mint ha a vonásairól akarna valamit leolvasni. Aztán még mielőtt a másik megszólalna: — Sebész. Egész kitűnő sebész. Londonban tanult. — Közben egész görcsösen szorította a fiú karját.
 — Igen anya, igen... Bizonyára kitűnő ember és orvos is... — Elhallgatott. Arra gondolt, hogy beszélt anya előbb még apáról. Milyen kedvesen. Aztán most már...
 Anya végre elengedte a karját. Az órára pillantott.
 — Fél öt.
 Gyors, ideges mozdulattal cigarettára gyujtott.
 Csöngetés.
 Anya leverte a cigaretta hamuját.
 — Azt hiszem, itt van.
 A fiú elfordult. Ismét az utcát bámulta. Az ablaküvegen elmosódva, homályosan fölmerült az arca. Mintha valahonnan nagyon messziről, egy másik világból figyelné őt.

3.

Imre a virággruppokat nézte, középen a szökőkúttal. Oly szép, oly békés volt. Úgy érezte sokáig, nagyon sokáig el tudná nézni. Aztán megpillantott egy sima, remekül borotvált arcot.

— Mikor öt évvel ezelőtt Szingapurbán voltam, — kezdte az orvos.

— Mondd csak, tulajdonképpen milyen Szingapur? — hajolt feléje anya.

— Hisz épp arról akarok beszélni.

Imre figyelte, hogy milyen szépen, símán gördülnek a mondatai. És a kellemesen, férfiasan zengő hang. Bizonyára ő is szörnyen élvezi.

— Hogyan, ön nem angol...? kérdezte a lord...

Anya izgatottan kuncogott. Mint egy bakfis.

— Mit mond? Hogy magyar...? Engedje meg uram, hogy kételkedjem a szavában... Ezzel a kiejtéssel... Tudniillik, — fordult hirtelen Imréhez — mindenki el van ragadtatva a kiejtésemtől. Ez nem túlzás.

— Nem! Nem! — helyeselt anya.

— Tud angolul?

— Egy keveset.

Zoltán egy hallatlanul elegáns mozdulattal, színes, kis bőrkötéses könyvet húzott elő a zsebéből. Olvasni kezdett.

Anya mosolyogva bólogatott. Közben Imrére kacsintott.

Zoltán ölébe eresztette a könyvet.

— Értette?

— Nem túlságosan.

— Egy parkot ír le. Egy fejedelmi parkot. Igazán mondhatom, gyönyörűen. — Azzal zsebre csúsztatta a könyvet.

Imre a szökőkutat nézte. Ez is gyönyörű. És itt van az orrunk előtt.

Az orvos pedig csa kbeszért, beszért. Közben úgy nézett anyára, mint egy kígyóbüvölő.

Imre érezte, hogy elvörösödik. Valahogy nagyon lealázó, értelmetlen ez az egész. Mit akar ez az ember? Hisz hazudik! Minden szava, mozdulata hazugság!! És anya, anya egészen...

Fölállt.

— Sétálok egy kicsit.

4.

Otthon anya az orvosról beszért. Igyekezett könnyed lenni, de minduntalan elbicsaklott a hangja.

— Tudod, nagyon egyedül vagyok és kell valaki... Hisz már elég nagy vagy. Talán megérted.

— Azt hiszem, értem.

Pizsamájában kuporgott az ágy szélén. Anya arca olyan kicsinek látszott a párnán.

Hirtelen Imre felé nyújtotta a kezét.

— Lehet, hogy feleségül vesz. Mit szólnál hozzá?

Imre megfogta anya kezét. A vékony, fehér ujjakat simogatta.

— Boldog lennél?

— Nagyon.

A fiú apára gondolt. Láta mosolyát, azt a mozdulatot, ahogy átöleli őket, anyát és Imrét. Sokat sétáltak együtt. A ligetben, mindenfelé. Apa a virágokról mesélt, a fákról és, és...

— Nagyon boldog lennék, — hallotta valahonnan megszűrő anyát.

5.

Imre az ajtó előtt sétált. Fölpillantott apa képeire. Kicsit közelebb ment hozzá. Így nézte egy darabig, aztán tovább sétált.

Odabent az orvos beszélt. Halk, fátyolozott hangon, mint ha beteghez szólna.

— Nem kell mondanom, mennyire szeretlek.

Anya felzokogott.

— Hát akkor...?!

— Hát akkor? Az embernek a jövőjére is gondolni kell. Karrier, egyetem... Tudod, kedves...

— Zoltán!

— No, no, nem kell úgy, nem szabad... Természetesen jóbarátok maradunk.

Anya csendesen sírt.

A fiú elképzelte, hogy topog most az orvos anyja körül. Simogatja és közben, úgy lopva, a karórára pillant. Be kéne menni, az arcába csapni és... és... Keze már a kilincsen volt.

Az ajtóban megjelent az orvos.

Egy pillanatra szembenéztek. Aztán Zoltán elkapta a tekintetét. Nem köszönt.

Anya a bőrfotelben szipogott. Válla sután, szánalmasan előrecsúszott. Orra valahogy megnyult. Hátnál a nyaknál vastag, öreges ráncok.

A fiú közelebb ment. Egy szót akart mondani, egyetlen egy szót, amivel megvigasztalhatná. Semmi se jutott az eszébe.

Így állt ott egy darabig, anélkül, hogy anya ránézne. Aztán csendesen, észrevétlenül, mint ahogy jött, kiment a szobából.

Mándy Iván

FODOR JÓZSEF:

ERDŐK

I.

Újdonatúj ezüst hajtással a fenyők
Mint millió gyertyával águk tetején,
Tömjéneznak és zúgnak. Milyen istentisztelet
Ez! A föld fogadalmi ünnepe
Az Ég színe előtt: hogy bármilyen
Hitvány az ember: a föld hű marad
Magához. Ezért a bús tüntetés.
Fehér lángokkal ahogy fölfelé megyen
A fák menete, mint oltár felé,
A hegynek: — S nem hegy ez! De esküvő
Felindultságban, lázas, hittevő
Homlokkal, Isten felé kinyúlón, maga
A Föld felemelkedik!

II.

Sűrű és rémítő, zöld és zavart
Fényben, hol az erdő polgárai,
Beborítva a dohban, egészségesen
Lélegzenek: zúg és borong a mélység —
S jajongva néha dőlt törzsei zaja
Kidördül, mint a mély mély tengerek
Zsákmányló harcából felszínre szökkent,
Vészt áruló hal. De vén morajuk,
Mint szálló felhők, surramló vizek,
Még mélyítik a természet-egyetem
Csöndjét: melynek egy-örök ütemét
Szövi, ha felleg dördül, föld hasad —
Vagy hő és csöndes nyári délután
Örvénylik: s illattelt árjaiban
Lehulló lomb kéjesen fuldokol,
Gőzös erdön, hol meg sem moccan a világ
És a csöndben bogár bogárra hal.

JANKOVICH FERENC:

VERSEK

VÉRES KÖDÖK.

Bal szememet belülről görcs facsarja:
a bort, a fényt, a könyvet és írást,
az asszonyt és a virrasztást nem állja,
szemem az éjt kívánja, semmi mást.

S ha még utóbb a vékony idegfonál
ki talál égni, mint kis platinaér
s agyam tüzeit nem sugározza már:
mi lesz velem, a világ még mit ér?

Buzgón nyitom s tárom hát vaksi szemem:
nézek, amíg látok, — üveg se kell;
nem félek már a napba nézni sem —
vakul a nap is, egykor holddá leszen.

S amit megláttam, látnom kell nekem,
nem csukják azt ki lehúnyó szemek:
belülről ég a fény — az éjeken
a csillagok csak átderengenek.

Éjszakánként nagy lehúnyt szem az ég
rajta a bolygók óskáprázatok
ködök alól pislog a messzeség
egy örök fényt csodálnak a vakok.

S vérben forog a napgolyó, akár
hajnalodik, vagy alkonyul s ha rút
viharok görcse facsarja is a nyár
kivirít s elmúl irgalmatlanul.

MULANDÓSÁG.

Egy haldokló jaja fülembé vág
a május üveg szeme tört —
mint földbe dugott lázmérők, a fák:
fölfut bennük a zöld.

Csak forgatja fejét e vak tavasz,
üres tenyerét nyújtja és dödög,
fénylik egy tű a légben, — madár csőre az?
A vetetlen föld bűzlik, mint a dög.

Ölébe fog és elvisz az idő,
ahol a holdak inganak, oda:
nyomunkban álom-rongyok, szemfedő —
tavaszi felhők csipke-gomolya.

AZ ÉLET FÁJA

Ó, szent Kereszt, üdvnek fája,
élő kútfő, szent patak
virág, melyből illat szálla,
gyümölcs, kit vár sok ajak!

Jézus, kiről szólt sok látó,
Jézus, Isten egy Fia,
Jézus mennyből földre szálló,
Jézus, kit szült Mária.

Jézus, kiről zengett vének
ajkán ige és ima,
Jézus, gyámja a törvénynek,
Jézus, kit szült Mária.

Jézus, ki nyert keresztséget,
kin kísértő nem fogott,
Jézus, ki sok csodát végzett,
Jézus: színeváltozott.

Jézus, gondos, nyájas pásztor,
Jézus király, drága vér
Jézus, aki könnyben ázol,
Jézus, áldott, szent kenyér

Jézus, kit a csel megejtett,
Jézus, aki könnyezett,
Jézus, akit körülvettek,
Jézus, ki megköttetett.

Jézus, akit megtagadtak,
akit tövis szaggatott,
Jézus, aki Pilátusnak
szava nyomán lőn halott.

Jézus, akit ki-ki ütött
s bús halála a keresztt,

Jézus, kit a latrok között
a szomjúság elepeszt.

Jézus holtán a nap sápadt,
Jézust lándzsa járta át,
Jézust ölte kín és bánat,
Jézust sírba hantolák.

Jézus, aki győzött halva,
Jézus, ki feltámadott;
Jézus a föld legfőbb papja,
Jézus dísz ad, fényt, napot.

Jézus, aki hadat kerget,
Jézus, aki ránk lenéz,
Jézus küldi a Szentlelket,
Jézus jó, ha sujt a vész.

Jézus, aki igaz tanú,
Jézus bíránk s büntet ő,
Jézus, aki győztes karú,
híd, mely égig ívelő.

Jézus király, király Fia,
Jézus jeles sarjadék,
kiből fénynek kell szállnia,
ki a kezdet és a vég.

Ime, a keresztt szent gyümölcse
látjuk, tudjuk, hogy remek:
Minden percünk ő betöltse,
ellenségünk törje meg.

Levág, ha kell, szent villámmal,
vagy szent Lelke ránk lehel,
a keresztényt járja által
s békességgel töltse el!

Latinból: *Geréb László*

IJJAS ANTAL:

KÜLVÁROSI ÉJSZAKA (1931)

R E G É N Y

Mi volt az, ami itt zengett és ordított ebben a külvárosi zen-gerájban, mik voltak azok a hangok, amelyeknek mélyén mindig volt valami rémület és üldözött sikoly és mindig volt ezekben a hangokban valami, ami édes volt és forró, mint amilyen csak egy asszonyi test lehet. A márványasztalok körül a kopott plüss-pamlag páholyokból az éjszakai élet félőráult zsisbására folyt. Amíg — igen gyanus körülmények között — meg nem halt, gyakran láttam a történelmi nevet viselő sebhelyes balarcú, szakállas, előkelő nyugalmazott urat, akit beteg szenvedély tartott hatalmába és éjszakénként a külső kerületi koeszmákat járva végig a pálinka gőzeiből szedte magához suhanc barátait. Azok itatták magukat, eljöttek vele ide is, kifosztották, a legtöbbje végül megszökött előle, de a megmaradtak koszorújában úgy ült magányosan, sebhelyes bal arca, ahol a vágás az arcot mozgó idegeket metszette ketté, bénán, mozdulatlanon, míg másik arca tele az értelem, gúny, önmegvetés, lezüllöttség és akaratlanság nyugtalan barázdáival és ebben a gyötrelmes elesettségében, ezek között a bűztől párolgó páriák között is — éppen ilyenek felé vonszolta őt ösztöneinek valamiféle borzalmasan érthetetlen eltévelyedése — még itt is meg tudta tartani az ápoltság, a jó modor, a szellem, a formák fölényét, pedig gyötörtten gonoszul és kiehézetten ült közöttük, mint maga a BÜN. Egyszer mikor „társaságával” bejött, a szomszéd mellékutcaiból való egyik leány leköpte, ő pedig csak letörölte a ráhullott szennyet s a tartózkodásnak, megértésnek, barátságosságnak egy csodálatos mozdulatával meghajolt, de szemének pillantását soha sem felejttem el: beteg és megbántott állat pillantása volt.

Ha valaki itt ült napról-napra, éjszakáról-éjszakára ennek a kávéháznak asztalainál, s nem vesztette el a valóság helyes arányait és mértékeit, az hovatovább érezhette, hogy ami körülötte van, az már a társadalmi mélytenger vize, mély tenger víznyomásával, amit csak ettől a víznyomástól eltorzított életek és alakzatok bírnak ki, az apróbbak rajában néhány nagyobb és félelmetesebb is, mint amilyen ez a példány volt.

Míg ezt szemléltem, néha órákon át siklott a tollam a fehér papíron, egy Sonnenschein-életrajzot írtam a nagy jezsuita folyóirata számára, életrajzot és apróbb cikkeket, — és közben hajnal lett, itt benn pedig sűrűvé lett a füst és ami itt jelen volt, az már nem is volt levegő, hanem dohánvfüst, pára, ételgőz, szesz, parfóm, és mocskos női testek szaga.

És hajnalonként odajön az asztalomhoz a Cigaretta Klári, odajön hozzám dagadt lábain, megmutogatja, hogy az egész éjszakai járás-kelestől milyen dagadtak fiatal bokái, leveti félcipőit, mert sarkain, talpán és lábujjain ég az agyon-gyötört harisnya, és megkér arra, hogy segítsék elszámolni neki. Azután leadja tálcáját és az elszámolást a tulajdonosnak, ő maga pedig kiégett szemekkel ül az asztalomnál és értelmetlenül nézi azt a kis halom krajcárt, tízfillérest és húszfillérest, ami előtte maradt. Már marad két-három pengője ilyenkor reggel, már érti hogyan kell a vendégek elé odatenni a cigaretta kéretlenül is, már kezdi tudni, hogyan kell kényes arcot vágni, ha csak annyit kap, amennyi jár, már kezd körülötte is kóvályogni erre a két-három pengőre éhesen valaki, „a fiú”, ahogyan hívja: kisegítő zenész, nem cigány, hanem valaki letört „jobb fiú”, még sápadt züllöttségében is van benne valami fanyarul elegáns, de van benne valami, ami kegyetlenül ijesztő is, úgy hogy a leány fél tőle. De az én fejem fáj az éjszakától, összeszedem az írásaimat és elmegyek, — odakünn a hajnal, a feketén virradó pesti és téli hajnal, a fagy éles, a levegő tiszta és az utca szakadéka felett még égnek — és vajjon még emlékeznek-e rám? — a József-utcai csillagok. A hajnal sötét rongyokkal párolog körülöttünk, az utca már népes, ilyenkor mennek munkába azok a szakmák, amelyek már a hajnalban kezdenek: a nyomdászok, a gyárimunkások, a fűszerüzletek kiszolgálói. Állok és gondolkodom és didergek és a fejem fáj: elmenjek-e kisegíteni a Rákóczi-téri csarnokba? Végül úgy döntök, hogy még sem megyek el. Mára elég volt, a héten többfelől kapok pénzt és van még néhány pengőm, az éjszakai élet ebben az olcsó, füstös lebujban valahogy olcsóbb, mintha nappal élnék: ezt a nappalt is át fogom aludni abban a jégbarlanggá vált hideg oduban, amit most nem fűtök és ami a szobám volt, este majd felkelek, veszek valamit enni és éjszaka két nyegyvenfilléres fekete partján majd újra dolgozom. Az élet így a maga egészében elég túrhetővé egyszerűsödött le, nincs benne semmi más, mint az önfenntartás legegyszerűbb ösztöne és az önfenntartás megvalósításának a legkevesebb fáradsággal és ellenállással megvalósítható formái. Az ember azt hinné, hogy már olyan fáradt és kiéhezett, hogy fáradtabb és kiéhezettebb már nem is lehetne, és ekkor kiderül, hogy igenis lehet, és ennél nincs egyszerűbb; maga a tény beszél saját magáért. A baj pusztán az, hogy az élet köre egyre szűkebbé és szűkebbé szorul már körülötte, már kezdnek én is innét tekinteni fel a mélytenger mélyvizéből, és ez valahogy nincsen jól.

Harmadnap végre itt a hóesés, amire vártunk, még délután felráz az öreg kubikos: kora délelőtt megeredt a hó, mintha csak öntenék, az utca gyönyörű, máris egész munkás-seregek dolgoznak: itt van a két jegy a két munkaszakra, nekem is, gyerünk.

Álldogálunk a Tisza Kálmán-téri pince előtt hosszú so-

sokban ácsorgók között, álldogálunk, hogy biztos legyen a munka és a sor egyre nő. Szinte csodálatos az a hallgatag fegyelem, amivel ezek az elesettek beállanak a sorba, szinte valamiféle nyájnak vagy összeszokott csapatnak kollektív rendtartásával, erőszak nélkül, nyugodtan, a munka biztos, négy pengő, mintha már is a markunkban volna. Hát álldogálunk csöndesen, a sor nem mozdul előre, közben csöndesen belep minket a hó. Egy új, pesti proletár Verescsagin meg is festhetné ezt: ronggyal és hóval betakartak mozdulatlan és néma kolonnáját. Az összeszokott baráti társaságok között cigaretták járnak szájról-szájra, mindenkit két szippantás illet meg, mindössze ennyi a mozgás. Miskolczi bácsi mozdulatlanul pipál mellettem, mint valami hóember vagy keleti bálvány, azzal a mozdulatlan nyugalommal, amelyről most kezdem sejteni, hogy igénytelensége és passzivitása mögött mennyi irtózatosságot feshet, ez tartotta életben a magyar parasztságot annyi viharos évszázadon át. Ennek a mozdulatlanságnak és passzivitásnak takarója alatt a munkabírás és a jószág szinte hihetetlen erői lappanganak, lám, mennyit ad nekem az erejéből most is, amint ott állok mellette, fázva, mert én csak éppen annyit mozgok, hogy megtörölöm néha a szemüvegemet, hogy ne legyen egészen vak a hótól. Közben már este van, a teret elnyelik az elektromos lángok és a sötétség. Félnyolc felé végre megmozdulunk, mert érkezik már visszafelé az előző csoport a munkaeszközökkel. Végre indulhatunk és a sor most megindul.

Olyan ez az egész, mintha az ember valamiféle álomból ébredt volna fel és mégis olyan, mintha ugyanakkor valamit álmodnék. A szemüvegem homályos a hótól és három lépésen túl már kezdődik a tél, a sötétség és a végtelen.

(Folytatjuk.)

Ijjas Antal.

FIATAL KÖLTŐK

HEGEDŰS ZOLTÁN:

TAVASZ A DÉLI MEZŐKÖN.

Zúgnak a déli tanyák rémült jegenyéi a szélben,
ágaikat borzadva zilálják. Halk fecsegéssel
töltik az éji időt holdfénybe tocsogva a nyárfák.

Hajnalodik. Keleten már gyúlnak az égi kemencék.
Lángjai lágy kenyeret pirosítanak a jó katonáknak.
Nyugtalanul kelepel s nagy ívben a vízbe leröppen
toll, csupa toll testével a gólya. Iromba világ ez!
Szőlőskert meredez ki az árvíz kék mocsarából
s ringat a reggeli szél üde fodrokat, meddig a szem lát.

Éget már sugarával a nap. Szomjazva a vízben
Igy haladunk gyorsan s körülöttünk zsong a tavasz már,
brekken a békasereg kanyarítva ütemre zenéjét
és a mi ajkunkon harsogva kibuggyan a nóta.
Fényes a délszaki ég! Fényében gyors madaraknak
szárnya vet elsuhanó árnyékot a lomha mezőkön,
fodros vadvizeken, sás közt, hol béka kuruttyol
s néma tanyák bujnak meg csendben. Árva hazánknek
feldúlt népei közt árvább, jaj, nincs a magyarnál!

Nap mult, éjszaka jött, jött reggel s újra az esti
messzi harangszó szállt csüggedt, szép barna fejünkre.
Búcsúztunk mororan s elszántan a távoli otthon
álmaitól s bomlott sugarát ránk dobta az alkony.
Erdők bokraiba, árkoknak mélyire bujtunk,
fegyvert s robbantó gyutacsot markolva magunkhoz.
Csend volt, süppeteg éj s a halál bujkált a vak erdőn.

Meddig tart ez a csend? mért nem zúg éjjel a fák közt
ordító zivatar, jaj, mért nem pattog a fegyver
s robbantó gyutacsunk mért hallgat még a kezünkben?
Ó, ne akard, ne idézd rémségét annyi veszélynek!
Forró poklaiból ki ne törjön mostan az ember!
Felborzolt idegét nyugtassa a hajnali szellő
s bús ajakára mosolyt ültessen a gyermeki álom.
Otthona újra derűs, már várják jó öleléssel.
Álmodjon s az álom szépségét ne feledje,
óvja puhán! Mert most a halál bujkál a vak erdőn,
csend van, süppeteg éj. De ki tartja szívében a szörnyű
félelmét, iszonyú borzalmát ennek a percnak?

Szólni, üvöltöni kell. Kifeszíteni görhe tüdönket,
rémült hangunkkal most búgni a sárga falomb közt.

Lépsz és zörren az ág. Így lépsz be a lomha sötétbe.
Forró fegyveredet markolva kezedbe szűkölnél.
Már mennek a harci kocsik, dübörögnek a nyirkos avarban,
hullik a gyenge levél, kettőbe szakadnak az ágak,
hernyótalpaikon zakatolva rohannak a szörnyek
s vastag torkukból tüzesen záporzik az ólom.
Kúszva előbbre jutunk, galyakat tapogatva kezünkkel,
megszólalnak a robbantó gyutacsok körülöttünk
s bögnék a gyorstüzelők, kattognak erősen a puskák.
Sárgán füstöl a hold. Jaj, itt de parányi az ember!
Kormos már a levél, égetten hullnak a lombok,
sár fedi testünket s fáradt arcunkra borostás
szőr burjánzik, az éj forrón kavargva belénk ég.
Játszik s ugrik a szél sisakunk lukján füttyürészve.
Mordulnak valahol távolban az ágyuk ugalva
és a kutyák mélyen hallgatnak vak remegéssel.
Zöld pocsolyák szélén szökkennek nagyhasú békák
szökve ma gyorsabban menekül pocsolyába az ember.
Vasrög torlaszokat döntünk... hó... rukk! ki a földből.
Harci kocsik ontják a tüzet s csapdára szaladnak
s ötször az emberi test mélyébe zuhannak, a sáncban
víz buggyan s iszapos hullám csap zúgva a partra.
Bomlik a vasedezék, robbannak az ásatag aknák
úti kereszt, kertészház s szénakazalba, de rejtett
lángját jól látjuk, sárgán felfénylik az éjben.

Igy rohanunk s fekszünk hosszan, míg múlik az éj itt
s hajnalodik. Percenve szakad meg az éjteli mélység
s lesz fura rémképpé körülünk és balra előttünk.
Ráismerne talán a fiú apjára a hajnal
kék ködű fényében s ismerne barát a baráttra?
Jaj ne keresd, kedves vonalát most annak az arcnak,
szétdarabolta az éj s iszonyat! Elröppene onnan
s mámoros újjongás repedeztetni ajka vonását.
Hajrá! ordít vad zivatarban a táj meg az ember,
s megreccsennek a fák, lehajolna a földre az ég is.

Fénylik vassisakunk, villog szuronyunk a mezőkre,
robban a kézi gyutacs, zúg már ereinkben a vér is.
Ugrunk s ugrik a köd sűrűn gomolyogva körülöttünk,
ugrunk s ugrik a szél köpenyünk szárnyába fogózva.
S a fedezékben gyors szuronyunk készít diadalt ma...
Csend van s édes a csend. Elzúgott már a viharzó
éj felőlünk, nyugszik s most lassan bontja a reggel
lágymelegét. Keleten már gyúlnak az égi kemencék.
Lángjai lágymelegét kenyerezet pirosítanak a jó katonáknak.
Gyors lábú magyarok léptétől döng a síkos föld
merre az ellenség szaladott menekülve. De tőlünk

dönghet a föld s szépen sühetnek drága kenyérkék
égi kemencékben s csivogatnak madarak most!
Két nap és két éjjel heverünk szép álmokat üzve,
a kacagó szélről kérdeztük: várnak-e otthon?

S indulunk végre tovább. Pezsdülve szívünkben a jókedv,
dal bugyog ajkunkról a fahangú gólya madártól
lopva a dal ütemét s a tavasztól lopva a hangját.
Zúgnak a déli tanyák rémült jegenyéi a szélben,
nyugtalanul kelepel s nagy ívben a vízre leröppen
toll, csupa toll testével a gólya. Be tarka világ ez!

HOLLÓ ERNŐ:

KILENC TEMPLOM ORSZÁGA.

Kilenc templomot látok
a Somlyó-hegy alól,
alul a mély nagy nyárban
kilenc harang dalol,
dalolgat és dicsérget,
Istent dicséri mind,
elhal egyik harang, a
másik kezdi megint,
esőért esd a hangjuk,
áldásért szólanak,
vagy félelmes viharok
előbe állanak,
temetésre jajongnak,
mint szél-űzött rigók,
sötét hegyekbe küldik
a jó vigasztalót.

Kilenc templomot látok
a Somlyó-hegy alól,

távol, a láthatáron
kilenc dalol, dalol,
mint munkás emberek, a
köves szántók felett,
véstelt napokban járnak,
de sose csüggenek,
robotban élnek, halnak
reggeltől-estelig,
de nem csüggednek, Istent
mindenben fellelik,
kilenc harang harangoz
nekik, kilenc harang,
kilenc harangban mennyi
vigasz és mennyi jaj,
kilenc templomot látok,
csak nézem szüntelen
és viharoz felettük
a bús történelem.

CSEREI SZÁSZ LÁSZLÓ:

KÖSZÖNTŐ.

A napot néztem
s fényéből nekem
egy cseppnyi meleg sem jutott:

bambák pompáztak
a fényben, mint
fekete puccos párdúcok.

Sztána, 1941. VI. 27.

Madár se nyikkant,
mókus se szökkent
az erdő zord fekete volt,

mikor ezer dús
illattal élém
szökött egy százvirágú folt.

KESERGŐ

Mért gondolok az éjszakára,
 ha fenn ragyog a nap,
 mért tudom, ha virágot látok,
 hogy eljön érte a fagy,
 s mért érzem, ha remegő ajkad
 számon csókra talál,
 hogy elűz két karomból egyszerű
 idegen-ízű vágy?
 Mért jön a napra éjszaka,
 bomló virágra fagy,
 s csókod íze számon örökre
 meg miért nem marad?!

Budapest, 1941. VII. 4.

VÉGH GYÖRGY:

KIVÁNSÁG

Kell, mint virágnak a harmat,
 mint méhnek a méz,
 hogy néha a szemembe nézz.
 Kell, mint szentnek az imádság,
 mint gonosznak a rossz,
 hogy csak értem áhítozz.
 hogy egyszer elibém omolj.
 mint részegnek a bor,
 Kell, mint vetésnek az eső,
 Kolozsvár, 1941. VI. 29.

NYÁRI BORONGÁS

A lomb, a lomb megint lehullik ősszel,
 és jaj, a füstifecske délre száll;
 ha fecske volnék, én is délre szállnék:
 oly boldog minden költőző-madár.

*

Az ősz magányosan talál, ha eljön,
 nem lesz gyümölcsöm és asszú borom,
 a darvakat csak egymagamban nézem
 s a lombzúgást már meg sem hallgatom.

*

Sok furcsa lány nevet majd rám az utcán,
 sok szőke, karcsú, kékezemű leány;
 s találgatom: melyik szeretne engem,
 ha tán nem jönne vissza Annikám.

*

De visszajön s barnább lesz majd az erdő,
 kékebb az ég s a homály a hegyen,
 mezei virágot hoz a hajában
 s én boldogan átölelem.

LÁTSZAT ÉS VALÓSÁG

AZ ÚJ MAGYAR ZENE UTJA JAPÁNBAN

A minap számolhattam be a magyar zene nagy géniuszának, Bartók Bélának amerikai sikeréről. Ez a siker jelentőségében méltán példázza a zenében legteljesebben kibontakozott új magyar szellemiség — nem túloz a szó! — világjelentőségét.

Ez a jelentőség csak még fokozottabban áll szemünk előtt, ha a Bartók és Kodály utáni generáció egyik letehetségesebb fiatal zeneszerzőjének: Veress Sándornak japáni sikerét mérjük fel.

Japán ugyanis a közelmúltban 2600 éves dinasztikus évfordulót ünnepelt. Erre az alkalomra az olasz Pizzetti, a francia Ibert s a német Strauss Richárd irt ünnepi zenét, a magyar nemzet szerencsekívánatait pedig Veress szimfóniája tolmácsolta a japánoknak.

A szimfónia 3 nagy gramofónlemeze s a pazar kiállítású partitúra nemrég érkezett Magyarországra; az udvarias japánok a másik három zeneköltő műveit is elküldték Veressnek, így megvan a lehetőség a műveket összehasonlítani egymással.

Nem nemzeti elfogultság beszél belőlem — hisz mint az értékeivel pazarló s géniuszait néha bizony alig-alig felismerő nép fia, ilyen gyanuba hogy is keveredhetnék? —, de Veress szimfóniája magasan fölötte áll a másik három alkotásnak.

Örvendetes azonban, hogy a japánok is ezt az alkotást érezték legértékesebbnek és szívükhöz legközelebbinek. A japán megnyilatkozások kiemelik a mű japán karakterét. Érdekes, hogy ez a karakterizálás nem volt Veress szándékában.

Egyszerűen csak arról van szó, hogy az új magyar zene annak a nagy euráziai örökségnek a gránit alapján nyugszik, melyet Bartók és Kodály „pentatonikus” hangrendszer néven ismertettek a zenetudomány világában s dolgoztak fel költői alkotásaikban. Veress is ezen az alapon alkot.

A japánok eddig Mozart, Beethoven és Wagner műveiben nem találkozhattak ezzel a végeredményben rokon lelkeséggel. Annál nagyobb lehetett az örömük, amikor az amúgy is távoli rokonnak tudott magyarság zeneköltőjének alkotásában, talán most először ily ünnepélyesen komoly formában és alkalommal, szembetalálkoztak vele.

Ennek az euráziai örökségnek a birtokában ma csak mi magyarok tudunk az emberi szellem örmain járva vezetni. Az egyetlen nép vagyunk — Széchenyi „Kelet népe” —, melyet ennek az örökségnek birtokában jártak át az európai kultúra szinte összes jelentős eszmeáramlatai.

Ezért áll Veress műve messze kimagaslón a három másik mű fölött. Röviden: mert perspektívákat nyit. Japánnak ígét mond, nekünk szerepet oszt.

Ahogy a Prohászka és Ady utáni nemzedékek legnagyobbjait keressük a hitvilág csillagos egén s a magyar mitológia rögén, ép így természetes, hogy már régóta kerestük, ki lesz vajjon Bartók és Kodály méltó utóda a magyar s egyben az európai zene világában.

Kodály hitvilágát az énekkarok szeráfi régióiban gyönyörű szí-

nekben bontogatta tovább az új magyar zeneszerzőgárda legbeérkezettebb tagja, Bárdos Lajos, aki Kodály lezárt, szinte folytathatatlan művészetén vallásos régióitól ihletve a katolikus egyházi zene terén alkotott maradandót.

Bartók mindenütt problémákat feltáró művész, de olyan erős egyéniség varázserejében, hogy epigónjai tömérdek, folytatója egy sem volt.

De már korábban is észre kellett venni a fiatal Veress Sándor művészetén valami olyan forma-aszkétizmust, amely Bartók méltó utódává avathatja őt az idő érésében. Eddigi működése azonban a népdalgyűjtések, a zongoraművek és a kamarazene bensőséges világában játszódott le. Ebben a miniatűr távlatban, ha — festészeti példával illusztrálva a mondottakat — Kodály a zene Rudnayja s Bartók mondjuk Szőnyije, akkor Veress a zene Buday Györgyének festői, de mégiscsak, egyszínű fametszetei képében alakult ki benem.

Mostani Szimfóniájának meghallgatása és megismerése során Veress művészetének monumentális erőiben mutatkozott be előttem s kibomlott eddig rejtett színskálája. Ebben a művében a fiatal költő Bartók örökébe lép. Zenéjében mindenütt Bartók lenyűgöző vívmányai, de szellemének zsibbasztó szuggesztiója nélkül.

Hangsúlyozom: a Szimfóniának semmiféle programszerű tartalma nincs. Még annyi sem, mint Bartók Csodaszarvas kantátájában a szűz természethez való visszatérés vagy Kodály Hány Jánosában az örök gyermek napkeleti magyar. Csak egyszerűen elmésél, deklamál sorsról, életről, halálról. Amit még mondhatnék róla, szakzenei téma, ami meg költészet benne, önmagáért beszél és zenél.

A Bartók és Kodály teremtetten új magyar szellemiség tehát ifjú alkotók munkájában él tovább. A két nagy indító és részben kiteljesítő még alkotóereje teljében s máris egy Bárdos Lajos után fiatal kéz írja tovább a magyar zene könyvének arany lapjait.

Egy nép, amely ilyen világot ölelő távlatokban álmodja ki lelkéből az új és egyetemes emberi kultúrkincseket, csak az európai keresztény kultúra teljes apokaliptikus pusztulása során semmisülhet meg. Ám ma sokkal nagyobb távlatokban nyílik értelme Vajda János 1857-ben Liszt Ferenchez írt versének: A nép, melynek dalaiban Nagy, halhatatlan bűja van, Nem halhat meg soha!

Budapest, 1941 május 20.

Demény János

K Ö N Y V E K

KÉT EMBER KÉPE

NYISZTOR ZOLTÁN: BANGHA BÉLA ÉLETE ÉS MŰVE. Bp. 1941. Pázmány Irod. Társ. kiadása. 417 l. — ZAKAR ANDRÁS: TIHÁMER PÜSPÖK ÉLETE, AHOGYAN KORTÁRSAI LÁTTÁK. A budapesti növendékpapság adatgyűjtése nyomán. (Bp. 1941. Egyetemi Nyomda. 437 l.) A két könyv ereje valóság-érzékében van. Van egy valóság, túl a jezsuita taláron és püspöki ornamentumon, túl az arcon, a hétköznapi elhasználdó forgatagán, túl azon, amit köztünk élő nagyokról látunk és a kíváncsiság örök filmjére ráveszünk. De ezt a valóságot hagyjuk a holnapra, a tör-

ténetre, az örökkévalóságra. Istenre. Senki se merjen nyulni hozzá, csak a Tudós, a Szent, a Megszállott. Nos, a szerzők szerények, *Nyisztor* bevallottan, *Zakar* rejtetten kitér a történeti távlat keresés súlya elől. Kortársak szólnak a nagy kortársakról. Tóth Tihamerről diákok, hívek, kispapok, hírességek, rádióhallgatók, itthoniak, külföldiek, színes, gazdag kaleidoszkópban. Mintha az ifjúsági író s a rádiószónok életének, stílusának meghosszabbítása volna e könyv. A Bangha-könyvben lobognak a nagy, forró, naplójegyzetek, rokonainak intim jellemzése, nekrológok s ünnepek fölött *Nyisztor* egyéni, verekedő, maró, patétikus sorai. Mint Bolygón a Nap fénye és melege, megéled szemünk előtt az igazi, a nagy, a verhetetlen Bangha, a haragvó iszonyú tűzében országot-világot csapdosó, s az a benyomásunk, hogy ilyen Bangha-közelbe tán egyetlen író sem juthat *Nyisztor* után. A tanítványok kitűnő tanítványok, *Nyisztor* egy kicsit Banghává lesz s *Zakar* könyve majdnem Tóth Tihamér művei közé illő, mostmár saját életéről készített *silva rerum*, ahol a címszavakat az évek adják.

Igazán meglepő az Egyházirodalmi Iskola szorgalma: böngészi a levéltárakat, a Tóth-familia családfáját, szétmotoz Szolnokon, Egerben, a pesti Központiban, Bécsben: a diák Tihamér állomásain. Kap itt az ember oktatást a Szentatyáktól, ismertetést Pelbátrról és Pázmányról, ha találmomra beillenek az évről-évre haladó fejtegetésekbe. Felsorakoznak az idézetek, a könyvhöz illők és hetedhét-határból, és pedig pontosan forrásjegyzetekkel, idézetek a családtól, ismerőstől, háborús kollégáktól, lapokból, mindenünnen. Előtünk lapozzák fel az egri teológiai tanártól szerkesztett Egri Tudósítót s bő idézeteken át mutatkozik meg a friss, kezdő és máris kiforrt író. Itt-ott naplók bujnak meg, szűkszavúak, zárkóztak, szerények és vázlatosak. A nagy külföldi eukarisztikus kongresszusok, amerikai s holland missziózás, budapesti szemináriumi prefektusság, kommunizmus, ifjúsági művek gyors egymásutánban, az egyetemi tanár, a világhírű rádiós szónok, a cserkészvezető, kiránduló, a lelkivezető, szemináriumi kormányzó s a végén a rövid püspökség: semmi nem hiányzik, minden a helyén, mindenből hiteles ízelítő, levelek, tanúk és okmányok nyomán, bő szemelvényekkel a püspök műveiből s a felkértek beszámolóiból.

Ha történetesen nem vagy Tóth Tihamér-rajongó s fanyalogva kezded olvasni a terjedelmes művet, lassan magadon veheted észre a jóértelmű agyonbeszélés eredményét. Belátod, hogy csak külső volt rideg ez a püspök, csak a nagy fantomok és lázak megszállottja nem követheti őt, az önmegtagadó, szent papot, a munka emberét, kiből gépies napirendje sosem csinált gépet, csak fegyelmezett karaktert, mert tudta, hogy minden percével adós hazájának és 27 idegen országnak. Sokáig kavarognak benned jellegzetes jelszavai, a pedagógusé: „a munka a XX. század emberének az önmegtagadása”; a lelkivezetőé: „urbanitas, humilitas, pietas”; a püspöké: „sicut thus ardens in igne”. Boldogan fedezed fel a merev, jólismert arc, az álarc alatt a nagytáborozások kuktaját, a Tóth-kása kevergetőjét, a nógrádvérőcei „Tóth Tihamér padja” mellett hallhatod magad is a nótázó rigók dalát s a mindent belengő „kegyeletos lelkület” rád ragad és sokáig zsong benned a vágy: tanulni tőle, követni őt! A legtöbb, amit egy könyv elérhet.

Más a helyzet a másik könyvvel. Ha mondjuk, eddig is Bangha híve voltál, egyszerre otthon érzed magad s csodálkozol a Bangha-család Árpádokig visszanyúló eredetén s igazat adsz Nyisztornak, hogy a páter tartózkodó, úri önérzete a magyar nemes öröksége volt benne. Meglepnek a rokonok jelentései a csintalan, jószívú,

fekezhetetlen vadócról; az édesanyja mély hite s az atya logikus, kemény magatartása már utalnak a nagy ellentétek hordozójára, a gyermekien érzelmes, mélyhitű szerzetesre s a konokul hajthatatlan, energikus szervezőre. Kár, hogy a fiatal jezsuita éveken ez az irány megtörik s nem kapunk bemutatót rendtársaitól. De nem is vesszük észre, a kívülállók szemléletétől eltérve lassan *Bangha* maga kezd vallani magáról s a naplók (lázások, hosszúak, tépelődők) felfedik a látszat mögött az embert. Akkor is, midőn már egyre nagyobb homály fedi el alakját, amint hirtelen a porondra ugrik, szerkeszt, agítál, szervezi a KSV-ét, a hitéletet, a tömegek fölött áll s elnéz fölöttük, diktál, vezényel, vezérkart toboroz, százaikat veszít el, milliókat nyer meg, amint lapokon, könyvek, cikkek tengerén át, szónoklások, országjárások, konferenciák ezrein át, rajtaütések, kitoréások és visszavonulások pergő zajában, porában, új tervek teremtésében, régiék felejtésében, örök-iffjan s örök-bőlcsen, megfoghatatlanul tűnik el igazi arca. A homály nagy, az élet sok mindent elfed, de e naplók fellebbentik a fátyolt s valóban csak így: szereplések kívül, vívódások belül, amiről a történelem tud s amiről csak e jegyzetek tudnak, — csak így teljes a *Bangha*-kép. Ez a kép aztán oszcillálva majd ismét a külsőt mutatja, a *Magyar Kultúra* alapítását és vezetését, a közélet irányítóját, a *Katolikus Lexikon* s az *Egyháztörténet* szerkesztőjét, a három római évet, Hollandia, Észak- és Délamerika hithirdetőjét, a hírességet s a „kontinensben gondolkozót“, élete utolsó évében négy könyvön is lázasan dolgozót, amint a Világhódító Kereszténységre kórtól kikezdett energiáját még egyszer összeszedi, hogy életeműve méltó korona legyen a hatalmas hódítások fölé. Majd megint, főleg a római s az utolsó négy esztendőben, a naplók bensősége jut szóhoz, s mily megejtően búsan-szépek ezek a magánbeszélések a „fehér rém“-hez, annyira, hogy a halál s a napilapok gyásza szinte észrevétlenül simul a komor, magányos pompához.

És mégis, a külső szereplés sokszor elnagyolt ecsetelése s a magában gyötrődő, Istenhez esengő naplójegyzetek egy harmadik vonásnak is helyet adnak, *Nyisztor* rajzának, amint áradva, forrón, önmagához, a publicisztához legméltóbban, szavak és csapdosások hullámaiban virtuózkodva, elénk-elénk dobja a maga *Bangháját*. „Az apológéta feltűnése“ fejezet már szinte az irodalomba kívánczik, legjobbaink is megírhatták volna. Igaz, e jellemzések nem vésik ki pontról-pontra a *Bangha*-szobrot, bárhol felütheted a könyvet, mindig bámulatosan egyértelmű, majdnem azonos hangulatra, sőt szavakra bukkansz. Nem karakterológia abban a jelentésben, ahogy *Schütz* írt *Prohászkáról*. De karakterológia abban, hogy benned s bennem lassan mégis megrögződik egyfajta arc, a debatteré, Isten rohanó, óriás apostoláé, amint a „zseniális kalandorok, lázas fantaszta és holdkóros álmodozók“ nagyszerűségével megáldott, önmagát s egy országot rendbentartó, nagy útra indító férfi a közelünkbe lép. Amint már szinte nyisztorivá lesznek a legbanghább sorok, az 1937. július 14-én feljegyzett naplósorok: „Nekem az az egyik legfőbb bajom (baj-e?), hogy szinte az Isten ellenére akarom megmenteni a világot. Hogy előbbre akarom vinni az Isten országát ott, ahol azt látszólag az Úr maga se akarja előbbre vinni, hanem hagyja, hogy nyomorult kufárok vagy szent szamarak akasszák el az ő szekerét...“

Amint *Banghát* és *Tóth Tihamért* joggal emlegetjük a *Prohászka*ival kezdődő triász tagjaiként, úgy — az a benyomásunk — ez a két könyv is jellemzően, kielégítően, és egyénien állítható a „*Prohászka pályája*“ mellé.

Hajdók János S. J.

TAMÁSI ARON: MAGYARI RÓZSAFA. (*Révai.*) Ez a kéténekes regényke nem folytatja a *Jégtörő Mátyás* népi-mondai hőseinek sorsát, mégis igen erős kapcsolatban áll a *Jégtörő Mátyás*-ban és a *Ragyog egy csillag*-ban kezdeményezett fejlődésregénnyel és világlátással. A természetfeletti vel való kapcsolat talán nem olyan erős, egyébként azonban az ábrázolásmód, az előző Tamási regények útját követi. Ugyanaz a hol tréfás, hol emelkedett szimbolumjáték, mely szinte a véletlenül kiejtett szavakhoz kapcsolja játékosan az egyszerű és bensőségesen paraszti élet vágyait, céljait, értelmét, ugyanaz a kötődő székelyeskedés, egymásba akaszzkodó mondatok, hol egyik szó kicsit csavarit a másikon s aprócska győzedelmek vídám virágai nőnek nyomában, hogy bő áramában még a románok is kapnak a székelyes beszéd adományából. Tamási tehetsége és csodája, hogy racionálisan elgondolt, többnyire igen értelmi szimbolumait, példáit át tudja melegíteni, nemcsak tréfával, hanem elemi emberi érzékek megvillantásával. A jelképalkotásra való hajlam néha már a történet mesevezetésébe is benyomul. Aligha lenne másképp szükség arra, hogy hőse pogány legyen, ha az erdélyi változásban nem akarná a kereszténységnek a pogányságon, vagy inkább a kultúrának a kultúrátlanságon vett győzelmét látni; ha nem lenne szüksége, mintegy feloldásképp a regény túl gyorsan elkövetkező végén, arra az ünnepélyes, felemelő szépségű keresztelésre.

A jelenetezésben, a szöveg kivitelében, a díszítésekben Tamási most is jó munkát végez, ötletessége, könnyedsége ragyogó, vonzó, magávalragadó. A mesevezetés és regénykompozíció szempontjából azonban a *Magyari rózsafa* mintha visszaesett jelentene Tamási pályáján. A legtöbb Tamási regény vége ígéret, vagy prófécia: ez a hős pedig meg fogja váltani népét — a következő regényben. A megváltás bemutatásától azonban Tamási még eddig mindig visszariadt. A *Magyari rózsafa* hőse az első pillanatban mintha erre a megváltásra készülne fel, „háborút üzen” a románoknak, de a végső összeütközés mégis elmarad; mikor a havasi szabasághősök a nagy román támadást várják, a magyar hadsereg már megkezdte a bevonulást. Balázs nem nő igazi hőssé. A mese visszafordul a közismert tények előtt. A befejezés, bármilyen kedves, bármilyen finom is, csak technikai, csak fogás, nem eseményt valóban lezáró esemény. Nem kárpótolhat azért, hogy a hős nem lett hős, a regény pedig megint akkor maradt abba, mikor leginkább kezdődnie kellett volna. De maga a mese is bizonytalanul kanyarog, számai nincsenek elkötte, a bátortalanul induló szerelmi rész egészen elhalványul, mintha elsieltett, igazán át nem gondolt művel állnánk szemben.

Lovass Gyula.

THURZÓ GÁBOR: A TINTAHAL. (*Egyetemi Nyomda.*) Két regény után *A tintahal* Thurzó gazdag novellaterméséből fog össze egy csokorra valót. A novellára rossz idők járnak, a kiadó fél tőle, a közönség sajnálja rá a pénzt, a kritikus a műfaj kifáradásáról beszél. Ez a kötet arról győz meg bennünket, hogy a formai újítás kirívó szándéka nélkül, témabeli divatosság nélkül mély és tartalmas emberi mondanivalóban mennyi ereje, mennyi lehetősége, mennyi új-sága lehet még az elbeszélésnek. Formai és technikai szempontok szerint érdekes történetet, jól előkészített csattanót szoktunk a novellában keresni. Thurzó elbeszélései nem hasonlítanak az anekdotikus novellára. Érdeklődése tisztára lélektani, de még ez a lélektani érdeklődés sem a pittoreszket keresi és a csattanót többnyire

elkerüli. A kötet mottója a végzetet és a gyermekkor vadonát idézi. A novellák, — akár mindennapi történetben, akár a lélektani különösség és bizarrság területén — az emberi élet végzetszerű tartalmát igyekeznek megragadni, abban a pillanatban, mikor valaminő külső eseménysor, lelki fejlődés következtében az elhatározó, a végzetes lelki tartalom felszínre kerül, mikor a gyermek felismeri az életet vagy az ember felismeri önmagát. Ez a szemlélet a leghétköznapi helyzetben is a lényegre akar látni, hőseit önkénytelenül vízsi szélsőséges helyzetekbe, melyben sorsuk a jövőre nézve is eldőlt. Nem realizmus ez, vagy biedermeier érzelgősség: felfokozott életpillanatokra mutat minden novella, mintha az író csak ezek a lélektani kalandok, tragikus lelki determinációk, az élet nvugalmas és átlátszó vizének megzavarodásai érdekelnének. Talán nem véletlen, hogy a kötet két elbeszélésének is kleptomániás a hőse. De nem a tény a lényeg, nem a hősök anekdotaszzerű cselekedetei, alapjában nem is a lelküknek az a végzetes adottsága, mely lopásra kényszeríti őket, hanem viszonyuk az egészségesekhez (a látszólag egészségesekhez): az egészség valamiképp megbomlik a hisztéria láttára, látszólagos jogosságában szinte még bűnösebb lesz, szinte még erőltetettebb lelki helyzetbe kényszeríti magát. *Trauti kisasszony* csak elmegy, de Komádyiné hazudik s ez a kimagyarázhatatlan, kegyes hazugság tán a valóságnál is mélyebb sebet éget a kisfiúba. A tinta-hal is a látszatra jogos bosszúban felszabaduló rossznak, relatív jóságunkból következő lelkiismeretfurdalásainknak hisztérikusan érzékeny elemzése. Ezekből a semmiképpen sem kegyes szándékú elbeszélésekből nemes etikai érzékenységgel egy eszközeit nagyszerűen kezelő, biztoshangú író érett művészetével. Technikailag legsikerültebb, legbravurosabb az *Új bor*, emberi tartalmában legjobban az *Arvák* c. novella forrósít át bennünket, a hamis emberi érzelgősséget mutatja meg, azt, amely nem tudja elviselni, hogy valaki természetesen (gyerekesen) vegye az élet tényeit. A hang megütése, az ironia vegyítése, a szerkesztés néha látszólag pongyola, de mindig biztos vonala, a képeit mindig természetesen öntő, beszéltetéseit megszínesítő elbeszélő tehetség Thurzó Gábort az új magyar novella egyik leginkább kész, és máris példátadó művelőjévé teszi.

Lovass Gyula.

HALÁCSY DEZSŐ: A BÉKE SZENTJÉNEK NYOMDOKAIN. („*Szent Antal*“ kiadás.) A pápai Ferencesek „Szent Antal“ könyvsorozatában izléses kiállítású kis füzet jelent meg az assisibeli szentről és rendjének küldetéséről a magyarság életében. A kis mű egyszerűségében, napfényes tisztaságában hű megjelenítője az igazi ferences szellemnek. Nem a tudomány, hanem a hit erejével bizonyítja a Proverello örök időszerűségét, a szépség, a béke és a szeretet költő-szentjének hét évszázadbéli messzeségből töretlenül felénk sugárzó élet-példáját, s tanításának, szociális eszméinek, idealizmusának, tisztult béke-vágyának különösen napjainkban, a vér és a gyűlölet napjaiban százszerosan érezhető aktualitását. Halácsy Dezső írásával jó szolgálatot tett annak a ferences szellemnek, melynek kialakítása és általánosabb tétele soha el nem múló álma marad költőknek és emberebb embereknek egyaránt.

Déchy Liane.

A PROHÁSZKAI HAGYOMÁNYOKAT ÁPOLJA AZ

ÚJ ÉLET

KATOLIKUS SZOCIÁLIS ÉS VILÁGNÉZETI HAVISZEMLE

SZERKESZTI ANDRÁS KÁROLY

ÉVI ELŐFIZETÉSI ÁRA 5 PENGŐ

EGYES SZÁM ÁRA 50 FILLÉR

Szerkesztőség: Kassa, Szathmári György-utca 6. sz. I. em.
Mutatványszámot a kiadóhivatal küld: Rozsnyó, Rákóczi-tér 4

*A SZENTISTVÁNI ÁLLAMESZMÉNEK KORSZERŰ
ÉRTELMEZÉSÉN MUNKÁLKODIK*

AZ ORSZÁG ÚTJA

ÁLLAM- ÉS NEMZETPOLITIKAI HAVI FOLYÓIRAT

Szerkesztik: BARANKOVICS ISTVÁN
ÉS DESSEWFFY GYULA GRÓF

Előfizetési ára egy évre 8 P, félévre 4 P, egyes szám ára 80 f.

Szerkesztőség és kiadóhiva-
tal: Budapest, VI., Aradi-
utca 8. - Telefon: 12-07-28

POSSONYI LÁSZLÓ

ÜLDÖZNI FOGNAK TITEKET

A SZOVJET BELSŐ ÉLETÉNEK FOJTOGATÓAN
IZGALMAS REGÉNYE

9—10.000 ezer

Vászonkötésben 5'60 P.

Felelős szerkesztő és kiadó: Dr. Possonyi László.